

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA**

Evidenčné číslo: **102003/I/2014/0474122315**

**DOPAD MEDZINÁRODNÝCH SANKCIÍ NA
HOSPODÁRSTVO IRÁNU**

Diplomová práca

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA**

**DOPAD MEDZINÁRODNÝCH SANKCIÍ NA
HOSPODÁRSTVO IRÁNU**

Diplomová práca

Študijný program: Medzinárodný obchod

Študijný odbor: 6225 –Medzinárodné podnikanie

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodného obchodu

Vedúci záverečnej práce: Ing. Ľubica Zubaľová, Phd.

Bratislava 2014

Bc. Tímea Budaiová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

(podpis študenta)

Pod'akovanie

Chcela by som sa pod'akovať vedúcej mojej bakalárskej práce Ing. Ľubice Zubaľovej, Phd. za jej pomoc, vecné pripomienky a komentáre.

ABSTRAKT

BUDAIOVÁ, Tímea: *Dopad medzinárodných sankcií na hospodárstvo Iránu*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra medzinárodného obchodu. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Ľubica Zubaľová, Phd. – Bratislava: OF, 2014, 80 s.

Cieľom záverečnej práce je analýza vplyvu medzinárodných sankcií na iránsku ekonomiku.

Práca je rozdelená do piatich kapitol. Obsahuje 14 grafov a osem tabuliek. Prvá kapitola je venovaná charakteristike medzinárodných cieľov, ich definícii, rozdelení a rôznych druhov sankcií používaných OSN, USA a Európskou úniou. Druhá kapitola sa venuje všeobecnej charakteristike Iránskej islamskej republiky. Tretia kapitola vymedzuje cieľ práce. Jej súčasťou sú rozpracované čiastkové ciele, pomocou ktorých sa naplní hlavný cieľ práce. Metodika práce je vysvetľovaná vo štvrtej kapitole práci. Posledná kapitola je venovaná dosiahnutými výsledkami práce, ich vyhodnotením a interpretácie.

Výsledkom riešenia danej problematiky je zistenia vplyvu medzinárodných sankcií na hospodárstvo Iránu.

Kľúčové slová:

Irán, medzinárodné sankcie, jadrový program, jadrové zbrane, hospodárstvo

ABSTRACT

BUDAIOVÁ, Tímea: *The impact of international sanctions on Iran's economy*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of International Trade. – Supervisor of the thesis: Ing. Ľubica Zubaľová, Phd. – Bratislava: FC UE, 2014, 80 p.

The aim of this thesis is to analyze the impact of international sanctions on economy of Iran.

The thesis is divided into 5 chapters. It includes 14 graphs and 8 tables. The first chapter describes the characteristics of international sanctions, their definition, apportionment and various types of sanctions used by UN, USA and European Union. The second chapter deals with the general description of Islamic Republic of Iran. The third chapter defines the objective of the thesis. It includes secondary goals, which support the main goal. The methodology is explained in the fourth chapter. The last part of thesis dwells on the achievements of the thesis, their assessments and interpretation.

The resulting solution is provided via analyzation of the impact of international sanctions of Iran's economy.

Key words:

Iran, international sanctions, nuclear program, nuclear weapons, economy

OBSAH

Úvod	10
1 Sankcie v medzinárodnom obchode.....	11
1.1 Definícia sankcií	11
1.2 Ciele sankcií.....	13
1.3 Klasifikácia sankcií.....	14
1.3.1 Ekonomické sankcie	17
1.4 Sankcie OSN, EÚ a USA.....	18
1.4.1 Sankcie OSN	18
1.4.2 Sankcie EÚ	19
1.4.3 Sankcie USA	20
1.5 Kritika sankcií.....	22
2 Irán.....	25
2.1 Zemepisné informácie.....	25
2.2 História krajiny	27
2.2.1 Starodobé dejiny Iránu.....	27
2.2.2 Novodobá história Iránu	28
2.2.3 Vznik islamskej republiky	28
2.3 Politický systém	29
2.4 Hospodárstvo Iránu.....	31
2.4.1 Základné údaje o hospodárstve	31
2.4.2 Nerastné bohatstvo	34
2.4.3 Poľnohospodárstvo	36
2.4.4 Priemysel	36
2.4.5 Služby	37
2.4.6 Zahraničný obchod	37
3 Ciele práce	39
4 Metodológia.....	40
5 Vplyv sankcií na hospodárstvo Iránu	41
5.1 Iránsky jadrový program.....	41
5.1.1 Podozrenia z možnosti vojenského využitia iránskeho jadrového programu	42
5.1.2 Geografická analýza iránskeho jadrového programu	44

5.2	Sankcie uvalené na Irán	47
5.3	Vplyv sankcií na Irán	48
5.3.1	Dopady sankcií na hospodárstvo	49
5.3.2	Politické dopady	61
5.3.3	Sociálne dopady.....	62
5.3.4	Iné vplyvy na Irán.....	65
5.4	Vplyv uvalenia sankcií na EÚ	67
5.4.1	Zahraničný obchod Európskej únie s Iránom	67
5.4.2	Dovoz ropy do Európskej únie	68
5.5	Rokovanie medzi Iránom a Západom	69
5.5.1	Priebeh rokovaní.....	69
5.5.2	Joint Plan of Action	70
Záver		72
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY		74

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK

Zoznam grafov

Graf 1 Veková štruktúra obyvateľstva Iránu. (v miliónoch)

Graf 2 Štruktúra hospodárstva Iránu.

Graf 3 Podiel OPEC-u na svetových rezervách ropy (2012).

Graf 4 Ťažba ropy Iránu – 1000 barelov/denne (1982-2002).

Graf 5 Ťažba ropy Iránu od roku 2000 (v miliónoch barel/denne).

Graf 6 Exportní a importní partneri Iránu (január – november roku 2013).

Graf 7 Vývoj rastu HDP Iránu v %-ách (2008-2013).

Graf 8 Miera nezamestnanosti v Iráne v %-ách (2007-2013).

Graf 9 Vývoj inflácie v Iráne v %-ách (2009-2014).

Graf 10 Vývoj kurzu iránskeho riálu (IRR) voči americkému doláru (USD) (2004-2014).

Graf 11 Produkcia ropy Iránu – 1000 barelov denne (1979-2013).

Graf 12 Produkcia ropy Iránu – 1000 barelov denne (2008-2013).

Graf 13 Export ropy z Iránu podľa regiónov – milión barelov denne (2009-2012).

Graf 14 Počet vyrobených automobilov v Iráne (2003-2013).

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1 Základné ekonomické ukazovatele Iránu (2009-2013).

Tabuľka 2 Najvýznamnejší importní partneri Iránu (v %-ách) (2010-2013).

Tabuľka 3 Najvýznamnejší exportní partneri Iránu (v %-ách) (2010-2013).

Tabuľka 4 Hodnota iránskeho exportu a importu v miliárd USD (2008-2013).

Tabuľka 5 Porovnanie cien potravín v Iráne, v EUR (2007 a 2013).

Tabuľka 6 Index vnímanie korupcie – ohodnotenie Iránu (2010-2013).

Tabuľka 7 Zahraničný obchod EÚ s Iránom (2008-2012).

Tabuľka 8 Import ropy Európskej únie – v %-ách (2005-2013).

Úvod

Témou diplomovej práce je dopad medzinárodných sankcií na hospodárstvo Iránu. Vzhľadom na to, že Irán je sankcionovaný zo strany Organizácie spojených národov, Spojených štátov amerických a Európskej únie kvôli jadrovému programu, ktorého cieľom je, podľa jednotlivých zdrojov, zostrojenie jadrovej bomby, je problematika vplyvu sankčných opatrení veľmi aktuálna.

Iránsky jadrový program a spôsob akým krajina komunikuje a spolupracuje s inšpektormi Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (IAEA) prinútili západné veľmoci k reakcii, a preto OSN, USA a Európska únia zaviedli v roku 2010 sankcie na Irán. Sankcie mali za cieľ zastaviť vývoj iránskeho jadrového programu. Zakazovali dodávky technológií a zariadení, ktoré by mohli byť využité v jadrovom programe. Okrem toho krajiny zaviedli sankcie aj na petrochemický priemysel krajiny, keďže Irán má veľké zásoby ropy a zemného plynu, je významným dodávateľom týchto komodít a veľkú časť príjmov iránskej ekonomiky tvoria práve príjmy z predaja ropy a zemného plynu.

Cieľom diplomovej práce je, na základe analýzy medzinárodných sankcií Spojených štátov amerických a Európskej únie voči Iránu, vyhodnotiť ich vplyv na hospodárstvo Iránu.

Z dôvodu naplnenia cieľa je diplomová práca rozdelená na päť častí. Prvá kapitola práce sa zaoberá definíciou a charakteristikou medzinárodných sankcií, najpoužívanejšími typmi sankcií používaných Organizáciou spojených národov, Spojenými štátmi americkými a Európskou úniou a kritikou systému sankcií.

Druhá kapitola práce sa venuje všeobecnej charakteristike Iránu – jeho geografickej polohy, histórii, politickému systému a ekonomike krajiny.

Tretia kapitola vymedzuje cieľ práce a rozpracované čiastkové ciele, pomocou ktorých sa naplní hlavný cieľ práce. Metodika práce je vysvetľovaná vo štvrtej kapitole.

Posledná kapitola je venovaná iránskemu jadrovému programu, analýze vplyvu medzinárodných sankcií na hospodárstvo krajiny, vplyvu sankcií na Európsku úniu a rokovaniam medzi Iránom a krajinami, ktoré Irán sankcionovali.

1 Sankcie v medzinárodnom obchode

Existujú rôzne definície medzinárodných sankcií. Spoločným motívom všetkých definícií je, že každá z nich uvádza, že sankcie predstavujú nástroj krajiny alebo medzinárodného zoskupenia, ktorým sa snaží pôsobiť na druhú krajinu. Tieto reštriktívne opatrenia sú uvalené na štáty, ktoré porušujú medzinárodné pravidlá, ohrozujú medzinárodný mier, podporujú terorizmus, utláčajú ľudské práva alebo šíria chemické či jadrové zbrane.

1.1 Definícia sankcií

Sankcie nie sú novodobým pojmom, boli používané aj v starovekom Grécku – príkladom môže byť, keď v roku 432 p.n.l. Periklés limitoval vstup produktov z Megary na aténske trhy kvôli hrozbe vojny. Neskorší príklad je z histórie Spojených štátov z roku 1774, pri ktorom USA bojkotovali nakupovanie čaju od východoindickej spoločnosti, čo neskoršie vyústilo do bostonského čajového večierka.¹

V Oxfordskom slovníku svetovej ekonomiky sú sankcie definované ako riešenia ekonomických vzťahov medzi štátmi, ktorých cieľom je zmena politického správania cieľovej krajiny formou obchodného bojkotu (t.j. zákaz dovozu z cieľovej krajiny) alebo embarga (t.j. zákaz exportovať do cieľovej krajiny), uvalením vysokých colných taríf, kvót, bojkotom tovarov z cieľovej krajiny, zákazom vývozu high-tech technológií, resp. odopretím ekonomickej alebo vojenskej pomoci, zablokovaním finančných zdrojov a účtov, atď.²

Prezident USA Woodrow Wilson povedal o sankciách: *„Národ, ktorý je bojkotovaný je národom, ktorý je blízko ku kapitulácii. Použitím tohto ekonomického, mierového, tichého, smrteľného opatrenia nebude potrebné zasahovať silou. Je to*

¹ CARTER, B. E. 2008. International economic sanctions : improving the haphazard U.S. legal regime. re-issue. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. ISBN 0-521-06706-5, s. 8

² OXFORDSKÝ SLOVNÍK SVETOVEJ EKONOMIKY, 2000. Praha: Ottovo nakladatelství, 2000. ISBN 80-7181-463-6, s. 762

hrozné opatrenie. Nestojí životy mimo bojkotovaného národa, ale pôsobí naňho nátlak, podľa môjho názoru, moderné ekonomiky nemôžu sa mu brániť.“³

J. Galtung, hovorí o sankciách ako o opatreniach jedného alebo viacerých medzinárodných aktérov („odosielateľov“) proti jednému alebo viacerým ostatným („prijímateľom“) s účelom potrestať prijímateľov zbavením ich nejakej hodnoty a/alebo prinútiť prijímateľov nasledovať určité normy, ktoré odosieltelia považujú za dôležité. Galtung stanovil 7 kritérií podľa ktorých možno sankcie špecifikovať v jednotlivých prípadoch. Tieto kritériá sú:⁴

- *Pozitívnosť* (odmena za poslušanie) alebo *negatívnosť* (trest za neposlušanie).
- Pôsobenia sankcií na *jednotlivca* alebo *kolektív* – na viac osôb, na jeden národ.
- *Interná príčina* uvalenia sankcií (z dôvodu vnútornej situácie v krajine) a *externá príčina* (medzinárodné vzťahy, vonkajšie záležitosti krajiny).
- *Unilaterálnosť* (len jeden odosieltel), *multilaterálnosť* (viacej krajín uvažujú sankcie, najmä regionálne – susedné štáty) alebo *univerzálnosť* (skoro všetky krajiny sveta).
- *Všeobecné sankcie* (použitie všetkých možných opatrení) a *selektívne sankcie* (použitie len niektorých, vybraných sankcií).
- *Totálne* alebo *parciálne* (použitie sankcií v absolútnej miere alebo len čiastočne).
- *Typ sankcií* - rozlíšenie, ktorých hodnôt je zasiahnutý štát zbavený.

J. Klučka uvádza, že „sankcie v súčasnom medzinárodnom práve predstavujú systém neozbrojených a ozbrojených donucovacích opatrení, ktoré môžu použiť decentralizovane štáty vo forme individuálnych prostriedkov donútenia, alebo centralizovane na základe rozhodnutia medzinárodnej organizácie vo forme kolektívnych prostriedkov donútenia.“⁵ Tieto systémy majú spoločnú východiskovú

³ „A nation boycotted is a nation that is in sight of surrender. Apply this economic, peaceful, silent, deadly remedy and there will be no need for force. It is a terrible remedy. It does not cost a life outside the nation boycotted, but it brings pressure upon the nation that, in my judgment, no modern nation could resist.“ HUFBAUER, G. C. 1997. Economic Sanctions: America's Folly. [online] 1997. [cit. 2013-10-08] Dostupné na internete: <<http://www.cfr.org/trade/economic-sanctions-americas-folly/p62>>

⁴ GALTUNG, J. 1967. On the Effects of International Economic Sanctions – with Examples from the Case of Rhodesia. [online] 1967. [cit. 2013-10-08] Dostupné na internete: <http://www.stanford.edu/class/ips216/Readings/galtung_67.pdf>

⁵ KLUČKA, J. 2011. Medzinárodné právo verejné: (všeobecná a osobitná časť). 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8078-414-0, s. 211

základňu použitia, pretože predstavujú reakciu štátu alebo medzinárodného spoločenstva štátov (ktoré je zastúpené medzinárodnou organizáciou) na protiprávne správanie iného štátu alebo štátov v decentralizovanom systéme medzinárodného práva. Ďalej uvádza, že donútením môžu štáty alebo organizácie štátov reagovať na porušenie dispozitívnych pravidiel medzinárodného práva, ako aj kogentných pravidiel alebo pravidiel medzinárodného mierového práva a pravidiel medzinárodného práva ozbrojených konfliktov. Povaha a obsah porušených pravidiel má význam pre výber a použitie dovolených prostriedkov individuálneho donútenia. Účelom donútenia je naviesť štát, ktorý porušil pravidlá, aby upustil od protiprávneho správania a poškodenému štátu uhradil škodu, ktorá mu vznikla.

Ani individuálne, ani kolektívne donútenie nemôžu štáty použiť na ochranu svojich záujmov, ktoré nie sú chránené pravidlami medzinárodného práva a ani na riešenie konfliktov, či už politických alebo iného charakteru, ktoré nie sú späté s porušením medzinárodného práva. Na riešenie týchto sporov treba použiť iné prostriedky mimo sféry medzinárodného práva.

Podľa Barryho E. Cartera existujú tri hlavné dôvody uvalenia sankcií:⁶

- snaha pôsobiť na štát, aby zmenil svoju politiku, či aj samotnú vládu,
- potrestať krajinu za svoju politiku a
- symbolicky poukázať na to, že krajina, na ktorú je uvalená sankcia, robí niečo zle, jej politika je podľa iných krajín nevyhovujúca.

1.2 Ciele sankcií

Sankcie sa usilujú o vytváranie tlaku, pomocou ktorého cieľový štát zmení svoje správanie. Hufbauer a kol. uvádzajú 5 cieľov uplatnenia sankcií:⁷

1. Zmena politiky cieľovej krajiny v obmedzenom rozsahu – zanechať porušovanie občianskych a politických práv obecné alebo v konkrétnych prípadoch zamedziť prenasledovanie z dôvodu náboženstva alebo rasy, vyriešiť vyvlastňovacie spory, prestať tolerovať obchod s drogami, a pod.

⁶ CARTER, B. E. 2008. International economic sanctions : improving the haphazard U.S. legal regime. re-issue. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. ISBN 0-521-06706-5, s. 12

⁷ HUFBAUER et al. 2007. Economic Sanctions Reconsidered. 3rd ed. Washington: Peterson Institute for International Economics, 2007. ISBN 978-0-88132-408-2, s. 233

2. Zmena vládnuceho režimu v cieľovom štáte – v minulosti, počas studenej vojny používali sankcie s týmto účelom USA, aby zmenili politické orientácie krajín, ktoré sa približovali k sovietskemu bloku (Kuba, Brazília, Chile, Panama). V súčasnosti demokratizácia – zmena politického režimu – je častým cieľom Európskej únie.

3. Narušenie vojenskej sily cieľovej krajiny – napr. sankcie USA proti Turecku po vyhlásení Severocyperskej tureckej republiky.

4. Zníženie vojenského potenciálu cieľového štátu – sankcie sú často používané počas alebo pred vojnou. Dlhodobým spôsobením týchto sankcií sa má oslabiť ekonomická a vojenská sila nepriateľa. V súčasnosti sú používané sankcie s takýmto cieľom voči krajinám, ktoré sa v rozpore s medzinárodnými záväzkami usilujú o získavanie alebo vývoj jadrových zbraní, napr. Irán.

5. Iná zmena chovaní cieľovej krajiny – napr. cieľom sankcií uvalených na Irak v 90. rokoch po obsadení Kuvajtu, bolo donútiť Irak opustiť okupované územia.

Ciele sankcií sa v priebehu ich uplatňovania môžu zmeniť. Napríklad prvotným cieľom sankcií USA voči Kube, ktoré trvajú už od sedemdesiatych rokov 20. storočia, bolo donútiť Kubu k poskytovaniu náhrad za vyvlastnený majetok amerických obyvateľov a spoločností a snaha o destabilizáciu Castrovho režimu, v 70. a 80. rokoch zamedziť kubánske aktivity v Afrike, v 90. rokoch znovu demokratizácia Kuby a obnovenie majetkových práv.

1.3 Klasifikácia sankcií

R. Druláková a kol. rozdeľuje sankcie podľa rôznych hľadísk: ⁸

a) Zbrojné embargo – môže byť súčasťou aj obchodných sankcií, lebo zakazuje obchod so zbraňami. Cieľom uvalenia takéhoto embarga je zabrániť eskalácii konfliktu odrezaním agresora od dodávok zbraní a ďalšieho materiálu slúžiacemu k vojenskému účelu.

⁸ DRULÁKOVÁ, R. - TRÁVNÍČKOVÁ, Z. - ZEMANOVÁ, Š. 2009. Ekonomické sankcie na počátku 3. tisíciletí. In *Mezinárodní vztahy*. - Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2009. ISSN 0323-1844, 2009, roč. 44, č. 1, s. 68-69. Dostupné na internete: <www.iir.cz/upload/Mezinarodni%20vztahy/Archiv/2009/MV012009.pdf>

b) Ekonomické sankcie – smerujú do hospodárskej sféry a obmedzujú využívanie hospodárstva k vojnovým účelom. K hlavným typom ekonomických sankcií patrí čiastočné alebo úplné embargo, bojkoty strategických komodít, ktorých vývoz je pre sankcionovaný štát významným zdrojom finančných prostriedkov pre vedenie vojny (napr. ropa, zemný plyn, diamanty, zlato, drevo tropických stromov, atď.) a zmrazenie finančných prostriedkov – aktív na účtoch v zahraničí, poskytovaných úverov, investícií a pod.

c) Ostatné typy sankcií – sem patria rôzne typy sankcií, ktorí slúžia ako donucovacie prostriedky. Môžeme ich rozdeliť na:

- **diplomatické obmedzenie** – odvolanie alebo odmietnutie štátnej návštevy, neúčast' na medzinárodnej konferencii, odvolanie vlastných diplomatov, vyhlásenie cudzích diplomatov za persona non grata, prerušenie diplomatických vzťahov, obmedzenie počtu diplomatov na misiách donucovaného štátu, odmietnutie podpory pri voľbe do orgánu medzinárodnej organizácie, zákaz tranzitu a pod.,

- **zákazy cestovania a letové zákazy** – zákaz preletov lietadiel, obmedzenie železničného spojenia, zákaz vstupu dopravných prostriedkov na územie, na ktoré sa vzťahujú medzinárodné sankcie, zákaz prijatia alebo prepravy poštových zásielok určených na územie donucovaného štátu, obmedzenie rádiového, televízneho alebo iného vysielania, atď.,

- **vedecko-technické styky** – obmedzenie alebo zákaz účasti na vedeckých alebo technických výskumoch, zákaz poskytovania priemyselných práv, práv duševného vlastníctva a iné,

- **kultúrne styky** – obmedzenie kultúrnych kontaktov,

- **športové styky** – zákaz účasti osoby alebo skupiny reprezentantov štátu, na ktorého sa vzťahujú sankcie, na športovom stretnutí, akcií, atď.

Sankcie môžu byť uvalené na jeden štát alebo na skupinu štátov.

Podľa počtu zúčastnených štátov sankcie sú:

- **Jednostranné** – sankcie, ktoré sú vyhlásené jedným štátom nezávisle od ostatných,

- **mnohostranné, multilaterálne** – uvalené medzinárodnými organizáciami. Sankcie vyhlasuje OSN (resp. Spoločnosť národov do roku 1945), Európske

spoločenstvo/ Európska únia, Liga arabských štátov, Organizácia africkej jednoty/Africká únia, Organizácia amerických štátov, Organizácie pre bezpečnosť a spolupráci v Európe (OBSE).⁹

Ján Klučka rozdeľuje sankcie na individuálne a kolektívne prostriedky donútenia.¹⁰

A. Individuálne donucovacie opatrenia štátov člení na:

- **represálie** – sú donucovacie prostriedky používané počas ozbrojených konfliktov. Cieľom použitia týchto prostriedkov je potrestanie zodpovedného štátu, ktorý svojím správaním poškodil druhú krajinu (napr. zablokovanie sýrskeho majetku Spojenými štátmi americkými v roku 2008, z dôvodu sýrskej pomoci Severnej Kórei pri budovaní jadrových reaktorov ¹¹).

- **Protiopatrenia** – Predstavujú protiopatrenia štátov bez použitia ozbrojenej sily. Majú dočasný charakter, môžu byť používané len po dobu nevyhnutnú na dosiahnutie výsledku alebo dovtedy, kým ten kto uplatňuje protiopatrenia, sa sám vzdá použitia sankcií. Účelom protiopatrení je obnova právneho vzťahu medzi poškodeným štátom a porušiteľom medzinárodných pravidiel.

- **Retorzie** – štát nimi môže reagovať na nepriateľské konanie inej krajiny, ktorým neporušuje pravidlá medzinárodného práva, ale aj na medzinárodne protiprávne správanie. *„Retorzia je konanie, ktoré sa netýka prerušenia medzinárodných záväzkov, ale každopádne sa používa ako odpoveď na protiprávne konanie. Akty retorzie môžu zahŕňať:*

- *zákaz alebo obmedzenie diplomatických stykov, alebo iných kontaktov*
- *embargo,*
- *ukončenie dobrovoľných programov pomoci.*“¹²

⁹ HUFBAUER et al. 2007. Economic Sanctions Reconsidered. 3rd ed. Washington: Peterson Institute for International Economics, 2007. ISBN 978-0-88132-408-2, s. 20-38

¹⁰ KLUČKA, J. 2011. Medzinárodné právo verejné: (všeobecná a osobitná časť). 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8078-414-0, s. 212.

¹¹ ALJAZEERA. 2008. Bush extends Syria sanctions. [online] 2008. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2008/%2005/200861501517103412.html>>

¹² PYTELOVÁ, K. 2009. Právne následky porušenia záväzkov medzinárodného práva - protiopatrenia štátov a sankcie medzinárodných organizácií. In *EDAMBA 2009 : medzinárodná vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov : zborník*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2009. ISBN 978-80-225-2873-3, s. 206

B. Kolektívne prostriedky donútenia sa stali súčasťou medzinárodného práva v prvej polovici 20. storočia, po založení medzinárodných organizácií a ich cieľom je ochrana medzinárodnej bezpečnosti a mieru. Prostredníctvom systému kolektívneho donútenia organizácie (napr. Spoločenstvo národov – od roku 1919 a Organizácií spojených národov – od roku 1945) sú pripravené reagovať voči akémukoľvek narušovateľovi noriem a pravidiel medzinárodného práva, ktorých ochranu treba zabezpečiť práve pomocou tohto systému.¹³

1.3.1 Ekonomické sankcie

Ekonomické sankcie tvoria rozmanitú skupinu sankcií, ktoré postihujú obchod a finančné toky.¹⁴

Do prvej skupiny ekonomických sankcií s charakterom **obchodných sankcií** patrí embargo (zákaz vývozu do cieľovej krajiny), bojkot (zákaz dovozu z donucovaného štátu), zvýšenie ciel, odvolanie doložky najvyšších výhod, odmietnutie vývozných alebo dovoznej licencie, atď.

Druhá skupina ekonomických sankcií, ktorá má charakter **finančných obmedzení**, býva ukladaná spoločne s obchodnými sankciami. Uplatnenie týchto sankcií je menej viditeľný, keďže obyvateľov cieľovej krajiny menej ovplyvní, ale sú kontrolovanejšie a môžu byť veľmi účinné. Kým tovary sú vymieňané medzi štátmi prostredníctvom nespočetných väčších a menších firiem a jednotlivcov, finančné toky sú sústredené v rukách niekoľkých veľkých bánk alebo finančných spoločností. Práve to zabezpečí efektívnejšiu kontrolu pri obchádzaní zákazu.¹⁵

Do skupiny sankcií s finančným charakterom patrí: zmrazenie aktív cieľového štátu a aktív jeho štátnych príslušníkov, kontrola kapitálových tokov, kontrola finančných tokov, pozastavenie podpory, vyvlastnenie majetku cieľovej krajiny alebo diskriminačné zdanenie aktív.¹⁶

¹³ KLUČKA, J. 2011. Medzinárodné právo verejné: (všeobecná a osobitná časť). 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8078-414-0, s. 221.

¹⁴ HILL, Ch. 2003. The Changing Politics of Foreign Policy. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2003. ISBN 978-0-33375-423-8, s. 151

¹⁵ HUFBAUER et al. 2007. Economic Sanctions Reconsidered. 3rd ed. Washington: Peterson Institute for International Economics, 2007. ISBN 978-0-88132-408-2, s. 47

¹⁶ DRULÁKOVÁ, R. - TRÁVNÍČKOVÁ, Z. - ZEMANOVÁ, Š. 2009. Ekonomické sankcie na počátku 3. tisíciletí. In *Mezinárodní vztahy*. - Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2009. ISSN 0323-1844, 2009, roč. 44, č. 1, s. 69

1.4 Sankcie OSN, EÚ a USA

Európska únia a Spojené štáty americké sú členmi OSN, to znamená, že krajiny uplatňujú sankcie voči jednotlivým štátom spoločne – ako členovia tejto organizácie. Okrem toho, krajiny uplatňujú sankcie aj voči iným krajinám, s ktorými majú sporné vzťahy. OSN, EÚ a USA zavádzajú sankcie na také štáty, ktoré ohrozujú svetový mier, podporujú terorizmus, pranie špinavých peňazí alebo porušujú ľudské práva.

1.4.1 Sankcie OSN

Organizácia spojených národov, ktorá bola založená v roku 1945, je poverená dohľadom nad dodržiavaním medzinárodného mieru. K právomociam OSN patrí možnosť využívať rôzne typy prostriedkov pre pokojné riešenie medzinárodných sporov, prijímanie predbežných opatrení v prípade ohrozenia alebo porušenia medzinárodného mieru a využitie donucovacích opatrení k tomu, aby bol medzinárodný mier znovu obnovený. Sankcie schvaľované Radou bezpečnosti OSN sú typické svojim širokým záberom, lebo sú záväzné pre všetky členské štáty OSN. Pri rozhodovaní o sankciách majú stáli členovia Rady bezpečnosti¹⁷ právo veta.

Donucovacie opatrenie OSN môžeme rozdeliť na opatrenia s použitím sily a bez použitia sily. *Opatrenia s použitím sily* zahŕňajú rôzne typy leteckých, námorných a vojenských operácií. *Opatreniam bez použitia sily* radíme úplne alebo čiastočné prerušenie hospodárskych vzťahov, prerušenie železničných, námorných, poštovných a komunikačných spojov a prerušenie diplomatických stykov. Pri aplikácii opatrení bez použitia sily môžu krajiny postihovať druhé štáty aj z iného dôvodu ako porušenia alebo ohrozenia medzinárodného mieru, napr. nedodržiavanie ľudských práv.¹⁸ V poslednej dobe Rada bezpečnosti OSN začína využívať sankcie aj v takých prípadoch, ktoré priamo nemajú charakter konfliktov, ale aj napriek tomu ohrozujú medzinárodnú bezpečnosť. Ide predovšetkým o medzinárodný terorizmus (Sýria a Libanon v roku 2005) a šírenie jadrových zbraní (Kórejská ľudovodemokratická republika a Irán v roku 2006).

¹⁷ Stáli členovia Rady bezpečnosti OSN sú: Čína, Francúzsko, Spojené kráľovstvo, Rusko a USA.

¹⁸ DRULÁKOVÁ, R. - TRÁVNÍČKOVÁ, Z. - ZEMANOVÁ, Š. 2009. Ekonomické sankcie na počátku 3. tisíciletí. In *Mezinárodní vztahy*. - Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009. ISSN 0323-1844, 2009, roč. 44, č. 1, s. 73-74

OSN uplatňuje sankcie voči štátom: Demokratická republika Kongo, Eritrea, Irán, Irak, Libanon, Libéria, Líbya, Pobrežie Slonoviny, Severná Kórea, Somálsko, Sudán a zoskupeniam: Al Kaida a ostatným teroristickým organizáciám, ktoré sú prepojené s touto skupinou.¹⁹

1.4.2 Sankcie EÚ

V posledných rokoch EÚ často ukladala sankcie buď autonómnym rozhodnutím EÚ alebo uplatňovaním záväzných rezolúcií Bezpečnostnej rady OSN. EÚ uplatňuje sankcie na dosiahnutie špecifických cieľov spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP), ktoré sú stanovené v článku 11 Zmluvy o EÚ. Takými *cieľmi* sú:

- chrániť spoločné hodnoty, základné záujmy, nezávislosť a celistvosť Únie v súlade so zásadami Charty OSN,
- posilniť bezpečnosť EÚ vo všetkých smeroch,
- zachovať mier a posilniť medzinárodnú bezpečnosť,
- podporovať medzinárodnú spoluprácu,
- rozvíjať a upevňovať demokraciu a právny štát a dodržiavanie ľudských práv a základných slobôd.

Rozhodovací proces o prijatí sankcií vyzerá nasledovne: o prijatí sankcií rozhoduje Rada, ktorá jednohlasne prijíma rozhodnutia na základe čl. 29 Zmluvy o EÚ. Pred prijatím rozhodnutia Pracovná skupina radcov pre vonkajšie vzťahy (RELEX) a Výbor stálych zástupcov (COPERER II) vyšetrujú situáciu a pripravujú návrh na rozhodnutie. Ak sa sankcia týka aj kompetencie Európskej komisie, tak tá musí následne podľa čl. 215 Zmluvy o fungovaní EÚ vypracovať návrh pre Radu, ktorá ho potom prijme kvalifikovanou väčšinou. Rozhodnutia a nariadenia Rady sú zverejňované v Úradnom vestníku EÚ.

Nariadenie EÚ musí dodržať každý, kto sa nachádza na území členského štátu, aj osoby s diplomatickou imunitou a zahraničné podnikateľské subjekty, ktoré sú zapísané v členskom štáte do Obchodného alebo iného registra. Štátne orgány

¹⁹ UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL (UNSC) Sanctions. 2013. [online] 2013. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://www.customs.gov.sg/stgc/leftNav/san/>>

vykonávajú dozor nad dodržiavaním legislatívy Spoločnosti a sú oprávnené sankcionovať jej porušenie.²⁰

Existuje široká škála možných sankcií, ktorá môže EÚ uplatniť. Pri rozhodovaní, aké reštriktívne opatrenia použiť, je dôležité zvážiť, ktoré opatrenie môže najlepšie pomôcť dosiahnuť požadovaný výsledok.²¹ EÚ najčastejšie používa tieto sankcie:

- **diplomatické sankcie** – vyhostenie diplomatov, prerušenie diplomatických vzťahov, pozastavenie oficiálnych návštev,
- **prerušenie spolupráce s danou krajinou** – bojkot športových a kultúrnych podujatí,
- **obchodné sankcie** – všeobecné a špecifické sankcie spojené s obchodnou činnosťou, zbrojné embargá,
- **finančné sankcie** – zmrazenie aktív, zákaz finančných transakcií, obmedzenie vývozných úverov alebo investovania,
- **zákazy letov a obmedzenie vstupu.**

Európska únia uplatňuje sankcie v súčasnosti voči nasledujúcim štátom: Afganistan, Bielorusko, Bosna a Hercegovina, Čína, Demokratická republika Kongo, Egypt, Eritrea, Guinea, Guinea-Bissau, Haiti, Irán, Irak, Juhoslávia, Južný Sudán, Libanon, Líbya, Moldavsko, Mjanmarsko, Pobrežie Slonoviny, Severná Kórea, Srbsko a Čierna hora, Somálsko, Sudán, Sýria, Tunisko, USA a Zimbabwe, takisto voči teroristickým organizáciám ako Al Kaida.²²

1.4.3 Sankcie USA

Sankcie USA môžu byť zavedené tromi spôsobmi:

- prezidentom na základe jeho zákonného rozhodnutia,
- novým zákonom vydaným Kongresom a podpísaným prezidentom a
- novým zákonom vydaným Kongresom, ale vetovaným prezidentom.²³

²⁰ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH PRÍLEŽITOSTÍ. 2013. Sankcie EÚ. [online] 2013. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <http://www.mzv.sk/sk/europske_zalezitosti/europske_politiky-sankcie_eu>

²¹ EURÓPSKA KOMISIA. 2009. Sankcie. [online] 2009. [cit. 2013-10-06]. Dostupné na internete: <http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/docs/index_sk.pdf>

²² EUROPEAN UNION. 2013. Restrictive measures (sanctions) in force. [online] 2013. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/docs/measures_en.pdf>

²³ CARTER, B. E. 2008. International economic sanctions : improving the haphazard U.S. legal regime. re-issue. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. ISBN 0-521-06706-5, s. 12

Cieľom použitia týchto opatrení sú:

- Vyjadriť nesúhlas s činnosťami danej krajiny ako vojenská agresia; porušovanie ľudských práv; militarizácia, ktorá destabilizuje krajinu, susedov a tým aj celý región; šírenie jadrových, biologických alebo chemických zbraní; extrémne národné politiky, ktoré sú v rozpore so základnými záujmami hodnôt USA (komunizmus a pod.).
- Potrestať hore uvedené konanie a zabrániť jeho opakovaniu.
- Konat' tak, aby zapojiť sa do takýchto činov bolo drahšie, ťažšie alebo časovo náročné.
- Blokovať tok finančných prostriedkov, ktoré by mohli byť použité cieľným subjektom proti USA.
- Odradiť ostatné krajiny od participácií na takomto správaní.
- Izolovať cieľnú krajinu (alebo spoločnosť alebo jednotlivca).
- Vyvinúť zmenu alebo ukončenie závažného konania a
- vynútiť zmenu vlády alebo formy riadenia cieľovej krajiny.

Na dosiahnutie týchto cieľov môže vláda USA zaviesť nasledujúce opatrenia²⁴ :

- Ukončenie, pozastavenie, obmedzenie, podmienenie alebo zakázanie **zahraničnej pomoci** poskytovanej z USA do cieľovej krajiny.
- **Zmrazenie finančných aktív** verejného a súkromného sektora krajiny.
- **Obmedzenie dovozu a vývozu** produktov a komodít danej krajiny.
- Hlasovanie USA v medzinárodných finančných inštitúciách proti pôžičke cieľovej krajiny.
- **Zrušenie, podmienenie alebo neobnovenie obchodných zmlúv a iných bilaterálnych dohôd.** Obchodné a dovozné kvóty jednotlivých komodít môžu byť znížené alebo eliminované. Môže sa zvýšiť daň na dovezené komodity z krajiny.
- **Skrátenie financovania investícií** prostredníctvom amerických inštitúcií.
- **Zamietnutie leteckého a námorného prístupu** na územie USA. Odoprenie víz do USA jednotlivcom cieľového štátu.

²⁴ RENNACK, E.D. – SHUEY, R.D. 1997. Economic Sanctions to Achieve U.S. Foreign Policy Goals: Discussion and Guide to Current Law [online] 1997. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <<http://www.fas.org/man/crs/crs-sanction.htm>>

- Niektoré úkony spojené so sankcionovaným správaním môžu byť vyhlásené za **trestný čin** – s možnosťou uvalenia pokuty a odňatia slobody jednotlivcov krajiny. Okrem toho môžu byť sankcie uvalené aj na osoby, podniky a krajiny, ktoré naďalej obchodujú alebo podporia cieľovú krajinu, podnik alebo osobu z danej krajiny.

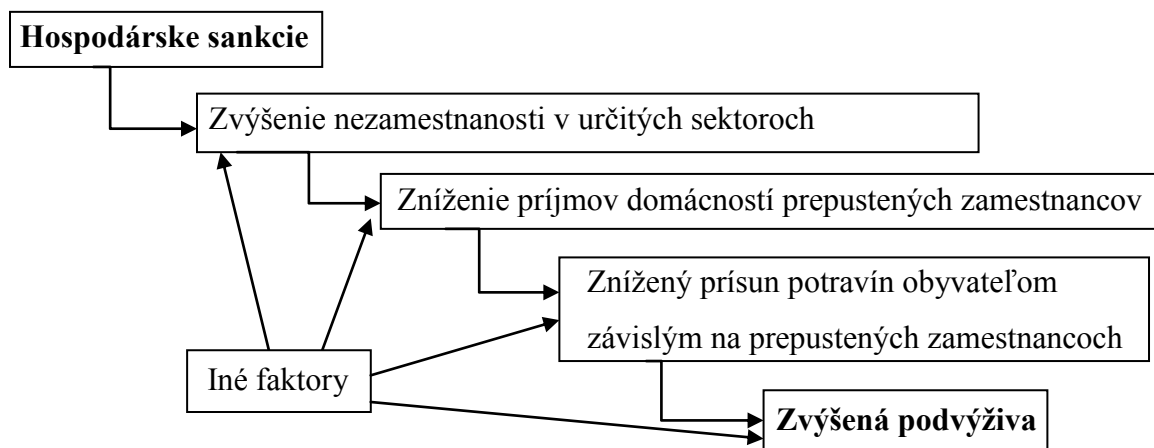
Spojené štáty americké uplatňujú sankcie voči krajinám bývalej Juhoslávie, Bielorusku, Demokratickej republiky Kongo, Iránu, Iraku, Jemenu, Kube, Libanonu, bývalému libérijskému režimu Charlesa Taylora, Líbyi, Pobrežiu Slonoviny, Severnej Kórei, Somálsku, Sudánu, Sýrii a Zimbabwe. Taktiež sú sankcionované organizácie a osoby, ktoré obchodujú s narkotikami a krvavými diamantmi, teroristické skupiny a medzinárodné kriminalistické skupiny, osoby, ktoré sú obvinené zo smrti Magnitského a skupiny a krajiny, ktoré vlastnia zbrane hromadného ničenia.²⁵

1.5 Kritika sankcií

Vplyv sankcií je približne od polovice 20. storočia predmetom intenzívneho skúmania tých, ktorí sankcie uvažujú, ale aj nevládných organizácií, ktoré reprezentujú odborné komunity a občianske spoločnosti. Analýza týchto subjektov poukazuje na to, že vedľa priamych pôvodných hrozieb sankcií, tieto opatrenia postihujú už aj tak trpiace civilné obyvateľstvo. Politické vedenie krajiny, ktoré so svojím správaním vyvolalo uvalenie sankcií, nie je opatreniami nijak osobne ohrozené. Nedostatok potravín, liekov a ďalších komodít, ktoré slúžia na uspokojenie základných potrieb ohrozuje v najväčšej miere najchudobnejšiu vrstvu obyvateľstva. Túto skutočnosť ilustruje aj obrázok 1, ktorý poukazuje na kauzálny reťazec vedúci od hospodárskych sankcií cez zvýšenie nezamestnanosti, a teda zníženie príjmov obyvateľstva až do nárastu podvýživy v cieľovej krajine.

²⁵ U.S. DEPARTMENT OF THE TREASURY. 2013. Sanctions Programs and Country Information [online] 2013. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/Programs.aspx>>

Obrázok 1 Humanitárne aspekty ekonomických sankcií – kauzálny vzťah medzi sankciami a zvýšením podvýživy

Zdroj: BESSLER, M. – GARFIELD, R. – McHUGH, G. 2004. *Sanctions Assessment Handbook. Assessing the Humanitarian Implications of Sanctions*. United Nations, Inter Agency Standing Committee (IASC). [online] 2004. [cit. 2013-04-05]. Dostupné na internete: http://www.seco.admin.ch/themen/00513/00620/00639/00641/index.html?lang=en&download=NHzLpZeg7t,lnp6I0NTU042l2Z6ln1ad1IZn4Z2qZpnO2Yuq2Z6gpJCDdIF8gmym162epYbg2c_JjKbNoKSn6A-->

Kritizovaný je aj systém sankcií, ktorý nemá globálny charakter. Nezúčastnené štáty profitujú z neúčasti na sankciách a dodávajú, prípadne odoberajú produkty krajiny, ktorá je postihnutá sankciami. Na takéto krajiny je vyvíjaný nátlak, lebo prostredníctvom krajín, ktoré sa nezúčastnia na potrestaní štátu, sa znižuje izolácia cieľovej krajiny od medzinárodného obchodu, napr. Irán predáva ropu Číne – z čoho profituje aj Irán, ale najmä Čína, ktorá nakupuje ropu za nižšiu ako trhovú cenu.²⁶ Okrem Číny rozvíja obchod s Iránom aj Pakistan. Zhoršovanie pakistánsko-amerických vzťahov napomáha zvýšeniu vzájomného obchodu Iránu so svojim východným susedom. Pakistan dováža zemný plyn a elektrickú energiu z Iránu, strany sa dokonca dohodli, že odstránia tarifné a netarifné obchodné bariéry.²⁷

Sankcie majú vplyv aj na tie krajiny, ktoré ich uvaľujú na cieľový štát. Ak sú tieto štáty významným odchodným partnerom cieľovej krajiny, tak sankcie môžu negatívne ovplyvniť aj ich samotných. Keď sú významným dodávateľom tovarov a služieb do cieľovej krajiny, tak kvôli sankciám môžu stratiť svoj odbytový trh a zisk plynúci z predaja produktov v danom štáte. Ak je krajina významným odberateľom

²⁶ iDNES.cz, ČTK. 2013. Čína pomáha Iránu, kupuje od nej více ropy i přes mezinárodní sankce. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: http://ekonomika.idnes.cz/dovoz-ropy-z-iranu-do-ciny-dc2-eko-zahranicni.aspx?c=A130121_093453_eko-zahranicni_spi

²⁷ PRESSBURG, A. P. 2012. Irán rozdeľuje svet. In *Trend : týždenník o ekonomike a podnikaní*. Bratislava: TREND Holding, 2012. ISSN 1335-0684, 1. marca 2012, roč. 22, č. 8, s. 30-31.

napr. surovín z cieľovej krajiny, cena dovážanej komodity môže vzrásť – keďže krajina ju musí dovážať z iných teritórií aby pokryla svoju potrebu. To znamená, že krajina musí vynaložiť náklady na hľadanie a získanie nových obchodných partnerov.

Ďalšou stratou pre krajinu, ktorá uvalila sankcie, môže byť výpadok finančných zdrojov kvôli zmrazeniu finančných aktív cieľovej krajiny, alebo strata príležitosti poskytovať pôžičky krajine alebo jej subjektom – čo znamená stratu z dôvodu nezískania finančných prostriedkov (úrokov) z pôžičiek.

2 Irán

2.1 Zemepisné informácie

Irán (Iránska islamská republika) sa nachádza na Blízkom východe, je osemnástou najväčšou krajinou na svete – s rozlohou 1 648 195 km². Spoločné hranice má s Tureckom, Arménskom, Azerbajdžanom, Turkmenistanom, Afganistanom, Pakistanom a Irakom. Hlavné mesto krajiny je Teherán, ktorý má 8 miliónov obyvateľov. Najväčšími mestami krajiny sú Mashhad (2,7 mil. obyvateľov), Isfahan (1,7 mil.), Karaj (1,6 mil.), Tabriz (1,4 mil.), Shiraz (1,4 mil.), Ahwaz (1,1 mil.) a Qom (1 mil.).

Irán sa nachádza v juhozápadnej Ázii medzi Kaspickým morom a Perzským zálivom. Väčšinu územia tvoríiránska plošina, s nadmorskou výškou 800 – 1000 metrov. V nižších častiach štátu sa nachádzajú púšte – Veľká soľná púšť a Lút, nížiny sú len pri brehoch Perzského zálivu a Kaspického mora. Najväčším vrchom krajiny je Demávand, ktorý je 5 771 m vysoký.²⁸

Obrázok 2 Mapa Iránu.

Zdroj: Map of Iran. 2013 [online]. Dostupné na internete: <http://www.lonelyplanet.com/maps/middle-east/iran/map_of_iran.jpg>

²⁸ CESTOVANIE.SK. 2013. Irán. 2013[online] 2013. [cit. 2013-10-01] Dostupné na internete: <<http://cestovanie.aktuality.sk/clanok/316/iran/>>

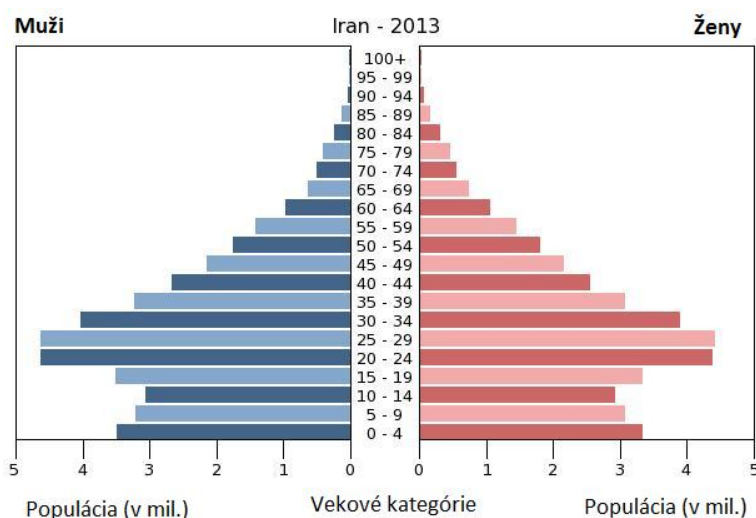
Irán má 79 miliónov obyvateľov.²⁹ 61 % obyvateľstva sú Peržania, 16 % Azeri, 10 % Kurdi, 6 % Luri, 2 % Balúčovia, Arabi, Turkméni a turecké kmene a 1 % tvoria ostatné menšiny.

Z hľadiska náboženstva je krajina takmer jednotná, 98 % obyvateľstva sú moslimovia (89 % šíiti a 9 % sunniti), ostatné 2 % tvoria Židia, kresťania a Bahaiovia.

Krajina má vysoký stupeň urbanizácie. Od roku 1950 do roku 2002 sa zvýšil počet obyvateľov žijúcich v mestách z 27 % na 60 %. Podľa OSN, v roku 2030 bude žiť v mestách až 80 % obyvateľstva Iránu.³⁰

Veková štruktúra obyvateľstva (graf 1) je veľmi priaznivá, 23,8 % celkového obyvateľstva je mladších ako 14 rokov. 19,8 % populácie je vo veku 15-24 rokov, 51,4 % vo vekovej kategórii 25-64 rokov a 5,1 % obyvateľov je starších ako 65 rokov.³¹

Graf 1 Veková štruktúra obyvateľstva Iránu. (v miliónoch)

Zdroj: THE WORLD FACTBOOK. 2013. Iran – population pyramid. [online] 2013. [cit. 2013-10-01] Dostupné na internete: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/graphics/population/IR_popgraph%202013.bmp>

²⁹ ENCYCLOPEDIA BRITANNICA. 2013. Iran. [online] 2013. [cit. 2013-04-06] Dostupné na internete: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/293359/Iran>>

³⁰ PAYVAND IRAN NEWS... 2003. IRAN: Focus on reverse migration. [online] 2013. [cit. 2013-10-01] Dostupné na internete: <<http://www.payvand.com/news/03/nov/1135.html>>

³¹ THE WORLD FACTBOOK. 2013. Iran – population. [online] 2013. [cit. 2013-10-01] Dostupné na internete: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>>

2.2 História krajiny

2.2.1 Starodobé dejiny Iránu

Dnešný Irán sa nachádza na území, kde dávno pred našim letopočtom existovala Perzia – jedna z najstarších civilizácií na svete. Prvou ríšou na tomto území bola Elamská ríša, ktorá bola založená okolo roku 2800 p.n.l. V staroveku vznikla rozsiahla ríša Medov, ktorí zjednotili kmene žijúce na území Perzie v roku 625 p.n.l. Kráľ Kúroš (Kýros) vytvoril prvú ríšu Achaimenovcov, ktorá mala najväčšiu rozlohu v tom období – ťahala sa od údolia Indu na východe, do Trácie a Macedónska na severovýchodnej hranici Grécka.³² Expanzii ríše sa do cesty postavil Alexander Veľký, ktorý v roku 333 p.n.l. zvíťazil nad Perziou. Po jeho smrti sa krajina stala súčasťou Seleukovskej, Parthskej a neskôr aj Sásanovskej ríše.

Moslimovia sa dostali na územie Perzie v roku 633 a do roku 651 už krajinu dobyli – Arabi islamizovali a politicky zjednotili krajinu aj vďaka vystúpeniam Mohameda. Arabský kalifát z rodu Ummajovov a neskôr Abbsovov začlenil iránske územie do svojej národnej ríše, ktorá siahla od Maroka až do strednej Ázie. V 9. storočí sa ríša začala rozpadáť. V 13. storočí prišli noví dobyvatelia na čele s Čingischánom, ktorí v období medzi 1220-1260 zabili viac ako dva milióny obyvateľov. Niektorí historici tvrdia, že počet obyvateľstva Iránu až do polovice 20. storočia nedosiahol počet z predmongolských čias.³³

Prvú iránsku šiitskú krajinu založil Safajovská dynastia (1501-1722) na čele so šáhom Ismáilom, ktorý podporoval šiitský islam ako oficiálne náboženstvo ríše – to bolo dôležitým medzníkom v iránskej a moslimskej histórii. Po tomto období bola krajina v neustálom konflikte s Turkami, Portugalcami, Veľkou Britániou alebo Ruskom. V bojoch stratila skoro polovicu svojho územia, ale udržala si nezávislosť pred kolonizátormi. Opakované útoky a korupcia v krajine oslabili vedenie a v roku 1906 vypukla ústavná revolúcia, zvolali prvé národné zhromaždenie a zaviedli konštitučnú monarchiu.

³² HEDVABNASTEZKA.CZ. 2006.Historie Iránu. [online] 2006. [cit. 2013-10-10] Dostupné na internete: <<http://www.hedvabnastezka.cz/zeme/asie/iran/asie-iran-historie/>>

³³ WARD, S. R. 2009. Immortal: A Military History of Iran and Its Armed Forces. Georgetown University Press. 2009. ISBN 978-1-58901-587-6. s. 39. Dostupné na internete: <http://books.google.sk/books?id=8eUTLaaVOOQC&pg=PA39&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false>

2.2.2 *Novodobá história Iránu*

Slabá ústredná vláda Iránu a ani perzská revolúcia na začiatku 20. storočia, ktorá zaistila krajine parlamentarizmus, neviedli k reformám a rozvoju hospodárstva. V roku 1921 povstal proti vedeniu Rezá Chán, ktorý sa dostal k moci o 4 roky neskôr, keď bol zvolený novým šáhom. Pod vedením Rezá Šáha Páhlaviho nastali zmeny, ktoré smerovali k modernizácii krajiny, hoci aj on preferoval diktátorsky spôsob vedenia krajiny.

Počas druhej svetovej vojne bola krajina okupovaná Veľkou Britániou a Sovietskym zväzom. Obe veľmoci podporovali dosadenie Muhammada Rezu Páhlaviho na čelo štátu.

Páhlavi po vojne umožnil uvoľnenie politických pomerov a v krajine mohli legálne vznikáť politické strany. V roku 1951 sa stal ministerským predsedom vodca Národnej fronty Muhhamad Mosaddek – jeho vláda znárodnila iránsky ropný priemysel, ktorý bol od začiatku storočia kontrolovaný Veľkou Britániou. Tento čin vyvolal medzinárodnú krízu vo vzťahoch s Britmi a vyústil do štátneho prevratu, zorganizovaného šáhom za podpory CIA. Muhhamad Rezá Páhlavi zaviedol diktátorské metódy riadenia a orientoval sa na spojenectvo s USA. Jeho spôsob vlády a presadzovanie západnej kultúry postavili proti vedeniu krajiny skoro celú krajinu.³⁴

2.2.3 *Vznik islamskej republiky*

V roku 1978 vypukli v krajine rozsiahle protivládne demonštrácie, ktoré prerástli do revolúcie a skončili zvrhnutím starého režimu. Šáh musel 16. januára 1979 odísť do exilu a k moci sa dostal ajatolláh Rúholláh Chomejní, ktorý sa naopak z exilu vrátil. V nasledujúcich mesiacoch boli demontované všetky piliere šáhovej diktatúry, referendum schválili vytvorenie islamskej republiky a do ústavy vložili teokratické prvky. Chomejní postupne presadil svoju politickú doktrínu, čo prakticky znamenalo, že moc prevzalo šíitské duchovenstvo. Jedna diktatúra nahradila druhú.

Nový režim sa dostal do konfliktu s USA a s Irakom. V roku 1980 vypukla iránsko-iracká vojna a trvala 8 rokov. Počas konfliktu zomrelo približne milión ľudí. Chomejního smrť v roku 1989 nepreniesla žiadnu významnú zmenu vo vedení. Novým

³⁴ IRAN CHAMBER SOCIETY. 2013. History of Iran - Mohammad Reza Shah Pahlavi - Arya Mehr and Shahanshah (King of the Kings). [online] 2013. [cit. 2013-10-10] Dostupné na internete: <http://www.iranchamber.com/history/mohammad_rezashah/mohammad_rezashah.php>

vodcom sa stal Ali Chameneí, avšak nemal takú autoritu ako jeho predchodca a k reálnej moci sa dostala aj formálna hlava štátu – prezident. Do politiky sa dostali ľudia, ktorí boli zameraní viac na ekonomiku a na obnovenie povojnovej infraštruktúry krajiny.³⁵

Zmenu prinieslo zvolenie prezidenta Muhammada Chátamiho v roku 1997. Začal liberalizovať štruktúru režimu, zmiernil cenzúru a v novinách sa objavili kritické hlasy na adresu vlády. V roku 2000 víťazila v parlamentných voľbách reformná strana, avšak do cesty vývoju sa postavila konzervatívna strana krajiny a skutočnosť, že moc prezidenta a parlamentu je obmedzená. V roku 2004 nakoniec vládnucci konzervatívci eliminovali volebnými manipuláciami oponentov v parlamente a o rok neskôr ziskali spojenca v osobe nového konzervatívneho prezidenta Mahmúda Ahmadínežáda. Ahmadínežáda vymenil vo funkcií nový prezident, Hassan Rouhani, zvolený 15. júna 2013, ktorý možno prinesie uvoľňovanie vzťahov Iránu so zahraničím. Zvolenie nového prezidenta hneď v prvom kole vyvolalo priaznivý ohlas vo svete, keďže ide o medzinárodne skúseného diplomata, za ktorým sa zjednotili iránske reformné kruhy. Rouhani, ako bývalý jadrový vyjednávač Iránu, je vnímaný ako pozitívna osoba aj medzinárodným spoločenstvom.³⁶ Takisto sú kladne vnímané Rouhaniho vyjadrenia v predvolebných rozhovoroch o podpore rozšírenie občianskych slobôd a vyhlásenia, že chce vyslobodiť niektorých politických väzňov.³⁷

2.3 Politický systém

Íránska islamská republika je raritou vo svete, lebo má veľmi špecifický politický systém. Ústava vychádza z Koránu – z božských zákonov a nie z rímskeho práva, ako je to obvyklé na Západe.³⁸

³⁵ IRAN CHAMBER SOCIETY. 2013. History of Iran - Islamic Revolution of 1979. [online] 2013. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <http://www.iranchamber.com/history/islamic_revolution/islamic_revolution.php>

³⁶ PRESSBURG, A. P. 2013. Teherán začína písať novú kapitolu. In *Trend : týždenník o ekonomike a podnikaní*. Bratislava: TREND Holding, 2013. ISSN 1335-0684, 27. júna 2013, roč. 23, č. 25, s. 34-35.

³⁷ THE ECONOMIST. 2013. Iran's New President: Smoother Operator. [online] 2013. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21582567-hassan-rouhani-strikes-liberal-tone-he-ascends-presidency-smoother>>

³⁸ ŠTĚPÁNKOVÁ, K. 2003. Politický systém - mnoho pojistek proti demokracii i – Zaostřeno na Írán. [online] 2003. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.infoservis.net/art.php?id=1059567330>>

Výkonnú moc vykonáva **Rada ministrov**, ktorá je navrhovaná prezidentom a schvaľovaná parlamentom. Na čele Rady ministrov je prezident. Post predsedu vlády bol zrušený v roku 1989 v rámci zmien ústavy.

Inštitút **duchovného vodcu** (Rahbar) je najvyššou autoritou iránskych šiitov a neoficiálnou hlavou krajiny – stojí mimo legislatívnej a výkonnej moci. Medzi jeho právomoci patrí aj určovanie smerovania vnútornej a zahraničnej politiky. Je veliteľom armády, bezpečnostných zložiek a Islamských revolučných gárd.³⁹ Rahbar má v kompetencii menovanie a odvolanie prezidenta, ministrov, vysokých štátnych úradníkov a polovicu členov Dozornej rady.⁴⁰ Okrem toho vykonáva dozor aj nad vysielaním štátnej televízie a rozhlasu. V roku 1989 bol za duchovného vodcu menovaný doživotne Zhromaždením expertov *Ali Chamenei*.

Zákonodarný orgán Majlis (Islamské poradné zhromaždenie) má 290 poslancov a tvorí jednokomorový parlament. Medzi základné úlohy parlamentu patrí tvorba legislatívy, kontrola činnosti vlády a schvaľovanie medzinárodných zmlúv. Každý zákon prijatý v parlamente musí byť zaslaný Rade pre ochranu ústavy, ktorá prekontroluje a potvrdí súlad s ústavou krajiny a islamským zákonodarstvom. Ak vznikne rozpor, tak je problém postúpený na Koordinačnú radu pre ochranu štátnych záujmov, ktorá rozhodne s konečnou platnosťou. Je najvyšším politickým arbitrážnym orgánom krajiny. Predseda Rady je prvým poradcom duchovného vodcu, *Alího Chameneiho*.

Prezidenta a parlament volia priamo občania na 4 roky. Hlasovacie právo je všeobecné a volieb sa majú právo zúčastniť všetci občania od 18 rokov.

Inštitúciou najvyššej súdnej moci je Najvyšší súd (Supreme Court).

Súčasným **prezidentom** je *Hassan Rouhani*, ktorý bol vymenovaný do funkcie 3. augusta 2013.⁴¹ Prezident má široké právomoci a zároveň stojí na čele vlády; je najvyššou funkciou po Vodcovi a zároveň najvyšší predstaviteľ výkonnej moci. Všetky zásadné politické a hospodárske rozhodnutia prezidenta a vlády však podliehajú

³⁹ Islamské revolučné gardy boli zriadené na príkaz Chomejního v roku 1979 ako protiváha iránskych ozbrojených síl, ktorým vodca nedôveroval. Gardy majú vlastné pozemné, námorné a letecké oddiely a majú pod dohľadom balistické strely. Špecializujú sa hlavne na špeciálne operácie a výcvik spriatelenej vojenskej organizácii (napr. libanonský Hizballáh). Sú lojálne Rahbarovi a nespádajú pod vedenie ozbrojených síl. Ich počet sa odhaduje na okolo 125 000.

⁴⁰ ŠÁLEK, M. 2013. Politický systém Iránskej islamskej republiky. In *Almanach: aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava: Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, 2013. ISSN 1337-0715, 2013, roč. 8, č. 1, s. 179.

⁴¹ SITA. 2013. Iránsky prezident po ôsmich rokoch končí, strieda ho Rouhání. [online] 2013. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://www.webnoviny.sk/svet/iransky-prezident-po-osmich-rokoch-kon/711777-clanok.html>>

koordinovanému schválení Ajatollaha Chameneího a prezidenta Koordinačnej rady pre ochranu štátnych záujmov.⁴²

2.4 Hospodárstvo Iránu

2.4.1 Základné údaje o hospodárstve

Irán je druhou najväčšou ekonomikou v tvorbe HDP v regióne MENA po Saudskej Arábii. Ekonomika krajiny je tranzitívna a skoro polovica hospodárstva je centrálne plánovaná. Dominuje ťažba ropy a zemného plynu. Do výroby a oblasti financií zasahuje štát.

Krajina je členom rôznych organizácií ako ECO, FAO, G 77, IAEA, IBRD, ICAO, MMF, OPEC, OSN, UNCTAD, UNESCO, WHO a je pozorovateľom vo WTO. Svetová banka radí krajinu medzi štáty so stredne vyšším príjmom.⁴³

Irán sa umiestnil v hodnotení Svetovej banky Doing business 2014 medzi 189 krajinami na 152. mieste. Spomedzi krajín regióne MENA skončilo v tomto ohodnotení za Iránom len Alžírsko, Džibutsko, Sýria a Líbya.⁴⁴

Podľa Svetového ekonomického fóra, ktoré každoročne zostavuje rebríček krajín podľa ich konkurencieschopnosti, Irán od roku 2011 klesá v hodnotení indexu globálnej konkurencieschopnosti stále. V Global Competitiveness Report 2011-2012 bola krajina ohodnotená ako 62. najkonkurencieschopnejšia ekonomika sveta, avšak v rokoch 2012-2013 poklesla na 66. miesto a v hodnotení z rokov 2013-2014 skončila len na 82. priečke.⁴⁵

⁴² MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA. 2010. Základná informácia o teritóriu – Irán. [online] 2009. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CFEQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.economy.gov.sk%2Fext_dok-zit-iran-09-2010%2F135054c%3Fext%3Dorig&ei=Nd1aUoSsAe14AT-kIGABw&usq=AFQjCNGvW0wd63oQhjECD0CqB5U4xkNHQQ&sig2=vNHgiaSIHhsETpCkOL3M-w&bvm=bv.53899372,d.bGE&cad=rja>

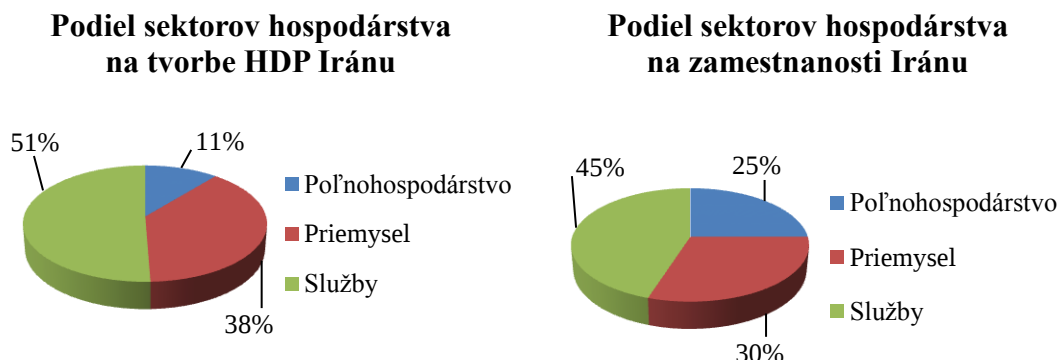
⁴³ THE WORLD BANK. 2013. Iran, Islamic Rep. – Data. [online] 2013. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <<http://data.worldbank.org/country/iran-islamic-republic>>

⁴⁴ THE WORLD BANK. 2013. Doing Business 2014 – Regional Profile: Middle East and North Africa (MENA). [online] 2013. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <<http://www.doingbusiness.org/Reports~/media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Profiles/Regional/DB2014/DB14-Middle-East-Africa.pdf>>

⁴⁵ WORLD ECONOMIC FORUM. 2013. The Global Competitiveness report 2013–2014: Iran, Islamic Rep. [online] 2013. [cit. 2013-11-13] Dostupné na internete: <<http://reports.weforum.org/the-global-competitiveness-report-2013-2014/>> st.236

Na tvorbe HDP krajiny sa v roku 2012 podieľali sektory ekonomiky nasledovne: poľnohospodárstvo 11 %, priemysel 38,4 % a služby tvorili 50,6 % HDP. Jednotlivé sektory hospodárstva sa podieľali v roku 2007 na zamestnanosti nasledovne: 25 % obyvateľov pracovalo v poľnohospodárstve, v priemysle 31 % a v sektore služieb 45 %.⁴⁶ Štruktúru hospodárstva Iránu zobrazuje graf 2.

Graf 2 Štruktúra hospodárstva Iránu.

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov THE WORLD FACTBOOK. 2013. Iran - Economy. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>>

V tabuľke 1 sú uvedené najdôležitejšie ekonomické ukazovatele Iránu v rokoch 2009-2013. HDP PPP Iránu vykazoval do roku 2011 rastúcu tendenciu. V roku 2012 nastal pokles na hodnotu 997,4 mld. USD (18. najvyšší HDP PPP na svete) a HDP p.c. predstavoval v roku 2012 hodnotu 13 100 USD (101. na svete). Rast HDP Iránu bol nepretržite kladný v posledných dvoch desaťročiach, v roku 2012 však rast HDP dosahoval zápornú hodnotu, a to -2,1 % a v prvom polroku 2013 až -6,3 %.⁴⁷ Príčinou prepadu hospodárstva krajiny sú medzinárodné sankcie zavedené voči Iránu v roku 2010. Verejný dlh Iránu má klesajúcu tendenciu – v roku 2011 dosahoval hodnotu 12 %. Naopak, inflácia krajiny má rastúcu tendenciu, na konci roku 2013 bola iránska inflácia 35,5 %-ná. Nezamestnanosť od roku 2009 postupne narastá, v roku 2012 dosahovala 15,5 %-nú hodnotu, ale podľa oficiálnych údajov v minulom roku poklesla miera nezamestnanosti na 11,1 %.

⁴⁶ THE WORLD FACTBOOK. 2013. Iran - Economy. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>>

⁴⁷ TRADINGECONOMICS. 2014. Iran – GDP Annual Growth Rate. [online] 2014 [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <<http://www.tradingeconomics.com/iran/gdp-growth-annual>>

Tabuľka 1 Základné ekonomické ukazovatele Iránu (2009-2013).

Ukazovateľ/Rok	2009	2010	2011	2012	2013
HDP (PPP) (v mld. USD.)	825,9	818,7	1 000,3	997,4	x
Rast HDP (%)	3,5	4,7	4,6	-2,1	-6,3*
HDP p.c. (PPP) (v USD)	10 900	10 600	13 200	13 100	x
Verejný dlh (% z HDP)	16,8	16,2	12	x	x
Inflácia (%)	13,5	11,8	22,5	38,5	35,5
Nezamestnanosť (%)	11,8	14,6	15,3	15,5	11,1

X – v čase písania diplomovej práce údaje neboli k dispozícii.

* - údaj z prvého polroka 2013

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Indexmundi. [online] 2014 [cit. 2014-04-01] Dostupné na internete: <<http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=66&c=ir&l=en>>

Neefektívny štátny sektor a jednostranné orientovanie krajiny na ťažbu a predaj ropy a zemného plynu vytvorili z Iránu krajinu závislú na predaji týchto surovín. Regulácia cien a dotácie ťažia ekonomiku, čo podkopáva možnosti rastu súkromného sektora. Súkromný sektor krajiny sa limituje len na malé dielne, farmárčenie, malé továrne a poskytovanie služieb.⁴⁸ Šedá ekonomika kvitne a rozšírená je aj korupcia. V hodnotení index vnímanie korupcie (CPI – Corruption perceptions index) organizácie Transparency International v roku 2013 skončil Irán na 144. mieste (bolo skúmaných 175 krajín).⁴⁹

Íránska vláda chce znížiť vplyv štátu vo vedení hospodárstva a vytvoriť z centrálne plánovanej ekonomiky trhovú ekonomiku. Táto snaha je reflektovaná aj v dokumentoch ako „20 ročná vízia krajiny“ alebo „5 ročný rozvojový plán na roky 2011-2015“. Ako súčasť politiky zníženia vplyvu štátu, vláda plánovala medzi rokmi 2010 a 2015 ročne privatizovať pätinu štátom vlastnených podnikov. Avšak značnú časť podielov v privatizovaných spoločnosti získali členovia Islamských revolučných gárd a iné polovládne spoločnosti.⁵⁰

⁴⁸ INDEXMUNDI. 2013. Iran Economy Profile 2013. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete <http://www.indexmundi.com/iran/economy_profile.html>

⁴⁹ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. 2014. Corruption Perceptions Index 2013 – Full Table and Rankings. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>>

⁵⁰ THE WORLD BANK. 2013. Iran Overview. [online] 2013. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <<http://www.worldbank.org/en/country/iran/overview>>

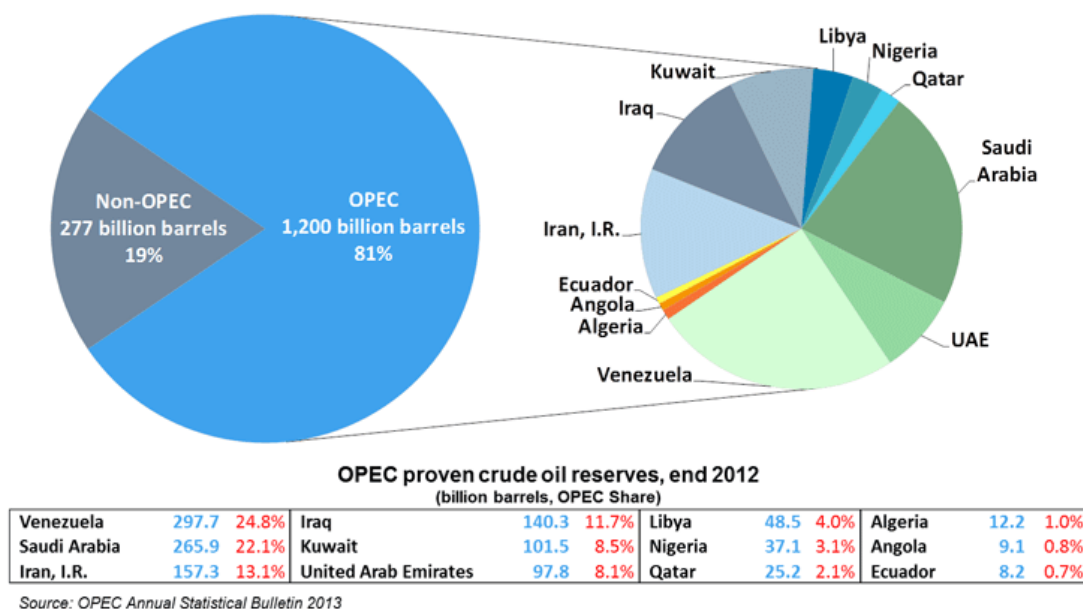
2.4.2 Nerastné bohatstvo

Irán je krajina so značnými zásobami nerastného bohatstva. Má druhé najväčšie rezervy zemného plynu na svete a po Venezuele a Saudskej Arábii má tretie najväčšie zásoby ropy v rámci krajín OPEC. Je druhým najväčším producentom ropy v OPEC-u, pričom v posledných rokoch denne vyprodukoval 4 milióny barelov ropy.⁵¹

V rokoch 2011 – 2012 dosahoval zisk z exportu ropy a zemného plynu 60 % celkového príjmu štátu.⁵²

V roku 2012 krajiny OPEC disponovali 81 %-ami celkových ropných rezerv sveta, z toho Irán mal 13,1 % - t.j. 157,3 mld. barelov ropy (graf 3).

Graf 3 Podiel OPEC-u na svetových rezervách ropy (2012).

Zdroj: OPEC – OPEC Share of World Crude Oil reserves – 2012. [online] 2013. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm>

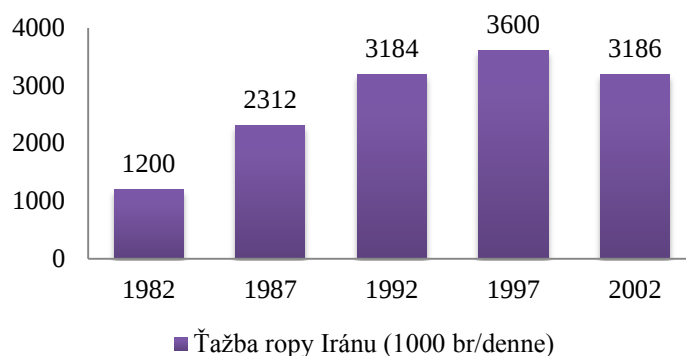
Ťažba ropy Iránu mala (graf 4) od roku 1982 rastúcu tendenciu až do roku 1997, kedy krajina ťažila 3,6 milión barelov ropy denne. V roku 2002 ťažba mierne poklesla. Od roku 2003 až do roku 2011 (graf 5) mala produkcia ropy kolísajúcu tendenciu, čísla sa pohybovali okolo 3,5 milióna barelov denne. Od roku 2012 je produkcia nižšia a podľa predpovedí expertov sa ani nezvyší.

⁵¹ THE WORLD BANK. 2013. Iran – overview. [online] 2013. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://www.worldbank.org/en/country/iran/overview>>

⁵² Ibid.

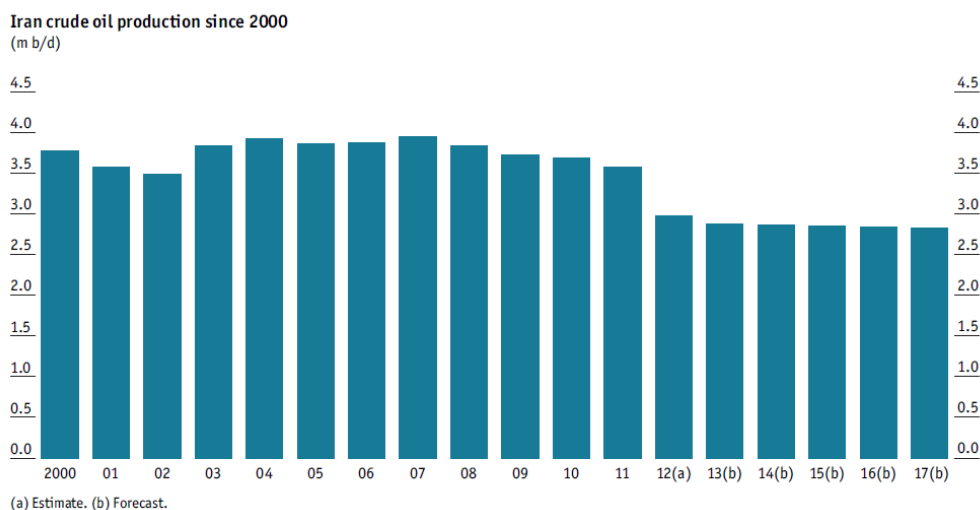
V pozadí zníženia ťažby iránskej ropy stoja medzinárodné sankcie uvalené na Irán. Embargo na dovoz iránskej ropy uplatňuje mnoho krajín, nie však všetky – Irán má ešte stále potenciál na zvýšenie ťažby čierneho zlata, čím by mohol zvýšiť príjmy štátu.

Graf 4 Ťažba ropy Iránu – 1000 barelov/denne (1982-2002).

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov OPEC-u. Dostupné na internete: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/data_graphs/Production Levels.pdf

Graf 5 Ťažba ropy Iránu od roku 2000 (v miliónoch barel/denne).

Zdroj: INTELLIGENTE UNIT, THE ECONOMIST. 2012. Oil sanctions on Iran: Cracking under pressure? [online] 2012. [cit. 2013-10-06]. Dostupné na internete: http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Iran_Oil_Sanctions_WEB.pdf&mode=wp&campaignid=IranOil2012

Okrem ropy a zemného plynu má krajina aj iné nerastné suroviny. Podľa vyjadrení iránskeho parlamentu, Irán vlastní až 7 % z celosvetových zásob nerastných

surovín planéty. Krajina má najväčšie zásoby zinku na svete, druhé najväčšie zásoby medi, deviate najväčšie rezervy železnej rudy, desiate uránu a jedenáste najväčšie zásoby olova.⁵³ Irán celkovo ťaží 68 rôznych druhov nerastných surovín, okrem hore uvedených aj uhlie, soľ, chemické minerály, cín, zlato, chróm, piesok a štrk.⁵⁴

2.4.3 Poľnohospodárstvo

Približne 11 % celkového územia Iránu tvorí orná pôda, a to najmä pri Kaspickom more a v severozápadných dolinách Iránu.⁵⁵ Primitívne spôsoby obrábanie pôdy, nedostatočné používanie hnojiva, málo osiva a nedostatok vody sú hlavnými dôvodmi a prekážkami zvýšenia poľnohospodárskej produkcie. Len tretina obrábanej pôdy je zavlažovaná.

Irán je v hlavných poľnohospodárskych plodinách na 90 % sebestačný. Od roku 2007 je vývozcom pšenice.⁵⁶ Krajina je najväčším producentom v nasledujúcich plodinách na svete: pistácie, kôstkové ovocie, med, bobuľoviny, šafran a je druhým najväčším producentom datlí na svete.⁵⁷ V iránskych vodách Kaspického mora a v riekach, ktoré do neho ústia sa loví losos, kapor, pstruh, štika a jeseter. Irán je najväčším producentom kaviáru na svete.⁵⁸

2.4.4 Priemysel

Najdôležitejšími priemyselnými odvetviami Iránu sú petrochemický, hutnícky (výroba ocele, železa a medi), chemický (produkcia cementu a hnojív), automobilový, textilný (koberce) a potravinársky priemysel.

⁵³ LEAKSOURCE. 2013. Iran Owns 7 % of World's Mineral Reserves.[online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://leaksource.info/2013/04/15/iran-owns-7-of-worlds-mineral-reserves/>>

⁵⁴ PressTV. 2011. Iran's mineral exports up 39 percent. [online] 2011. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://edition.presstv.ir/detail/160504.html>>

⁵⁵ CURTIS, E.G. – HOOGLUND, E. 2008. Agriculture, Forestry, and Fishing. [online] 2008. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/pdf/CS_Iran.pdf>

⁵⁶ IRAN DAILY. 2007. Trade With PGCC To Improve. [online] 2007. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://web.archive.org/web/20080307100713/http://iran-daily.com/1386/3029/html/economy.htm>>

⁵⁷ FOOD AND AGRICULTURAL COMMODITIES PRODUCTION. 2011. Country rank in the world, by commodity – Iran. [online] 2011. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>>

⁵⁸ BBC NEWS. 2011. Crunch time for Caspian caviar. [online] 2011. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/1394717.stm>>

Petrochemický priemysel je najdôležitejším odvetvím iránskeho hospodárstva. Keďže krajina má obrovské zásoby ropy a zemného plynu, zameriava sa hlavne na ťažbu týchto surovín a je závislá na ich predaji.

Iránsky **automobilový priemysel** je druhým najväčším odvetvím hospodárstva krajiny a od tohto obdobia sa očakávalo zníženie závislosti krajiny na príjmoch z petrochemického priemyslu. Automobilový priemysel islamskej krajiny začali vybudovať v 60-tých rokoch. Počas vládnutia šáha Muhammada Rezu Páhlaviho produkcia stúpala – ročne sa vyrobilo 200 000 áut. Po roku 1979 však nastal drastický pokles vo výrobe.⁵⁹ K obnove výroby došlo až v novom tisícročí, od roku 2000 rástol iránsky automobilový priemysel exponenciálne – až do roku 2012, keď aj tento sektor pocítil vplyv medzinárodných sankcií.

Textilný priemysel je tretím najdôležitejším sektorom iránskeho priemyslu. Svetoznáme a vyhľadávané sú ručne tkané koberce, ktoré sa exportujú do celého sveta.

2.4.5 *Služby*

Sektor služieb je najväčším sektorom iránskej ekonomiky – vytvára viac ako polovicu celkového HDP krajiny. Napriek snahe o liberalizáciu ekonomiky, najväčšia časť iránskych služieb je prepojená s verejným sektorom – buď ako služby poskytnuté vláde alebo armáde, či bezpečnostným službám. Okrem toho sú významné verejné služby (vzdelanie, preprava obyvateľov), personálne služby, obchodné služby a v neposlednom rade služby, ktoré súvisia s petrochemickým priemyslom – inžinierske služby, prepravné služby, komunikačné a finančné služby.⁶⁰

2.4.6 *Zahraničný obchod*

Irán exportoval (okrem ropy) v období január – november roku 2013 produkty v hodnote 37,363 mld. USD – t.j. v porovnaní s rovnakým obdobím z roku 2012 ide o 1,52 %-ný pokles vývozu krajiny. Hlavnými exportnými komoditami krajiny boli: železná ruda (v hodnote 1,258 mld. USD - t.j. 3,36 % celkového exportu), tekutý propán (1,122 mld. USD - 3 %) a bitúmen (1,006 mld. USD - 2,69 %). Irán vyviezol celkovo

⁵⁹ ATIEH BAHAR CONSULTING. 2008. Iran's Automotive Industry Overview. [online] 2008. [cit. 2014-03-20] Dostupné na internete: <<https://web.archive.org/web/20110707182609/http://www.atiehbahar.com/Resource.aspx?n=1000042>>

⁶⁰ THE WORLD BANK. 2013. Iran Overview. [online] 2013. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <<http://www.worldbank.org/en/country/iran/overview>>

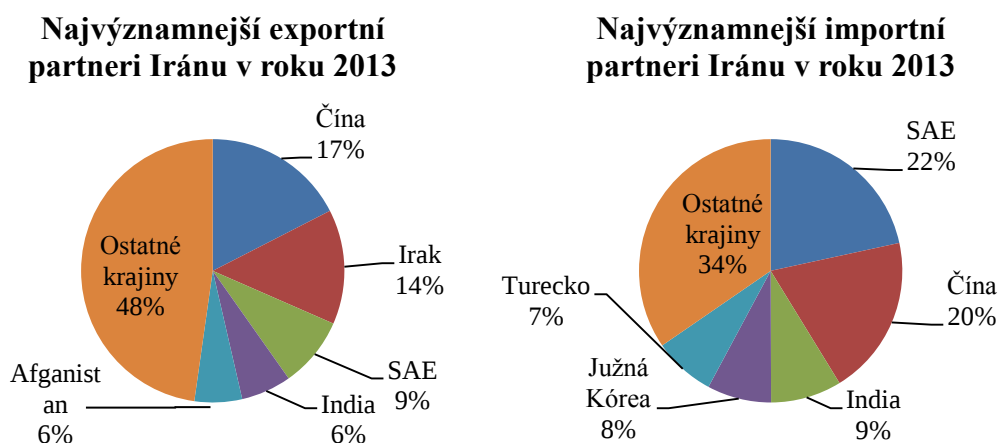
tekuté plyny v hodnote 9,479 mld. USD (26,09 % exportu) a produkty petrochemického priemyslu v hodnote 9,855 mld. USD (26,37 %). Ostatné exportované produkty predstavovali hodnotu 18,029 mld. USD.

Najviac iránskych produktov importovali Čína (6,582 mld. USD - t.j. 17,47 % celkového exportu Iránu), Irak (5,265 mld. USD - 14,09 %), Spojené arabské emiráty (3,237 mld. USD - 8,66 %), India (2,310 mld. USD - 6,18 %) a Afganistan (2,184 mld. USD – 5,84 %).

Irán importoval v prvých jedenástich mesiacoch roku 2013 tovary a služby v hodnote 42,796 mld. USD, čo je v porovnaní s rokom 2012 zníženie o 19,05 %. Hlavnými importnými komoditami boli: ryža (2,93 mld. USD - t.j. 6,8 % celkového importu krajiny), mäso (1,635 mld. USD - 3,8 %), kukurica (1,307 mld. USD - 3,05 %), spaľovacie motory (1,097 mld. USD - 2,56 %) a obilie (1,07 mld. USD - 2,5 %).

Irán dovážal v roku 2013 najmä zo Spojených arabských emirátov (9,246 mld. USD - t.j. 21,60 %), Číny (8,407 mld. USD - 19,64 %), Indie (3,728 mld. USD - 8,71 %), Južnej Kórei (3,376 mld. USD - 7,88 %) a z Turecka (3,247 mld. USD - 7,58 %).⁶¹ Najvýznamnejšie exportní a importní partneri Iránu sú zobrazení na grafe 6.

Graf 6 Exportní a importní partneri Iránu (január – november roku 2013).

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov IRICA. 2014. Non oil export and imports in 11 months. [online] 2014. [cit. 2014-03-27] Dostupné na internete: <<http://www.irica.gov.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx?Object=News&CategoryID=68bde3d2-c2d5-411f-a8b8-2b50ce202c04&WebPartID=eaeb88ea-5520-4088-b6a2-b921d138ecad&ID=8bc9558c-070b-4b90-8951-97244d767564>>

⁶¹ IRICA. 2014. Non oil export and imports in 11 months.[online] 2014. [cit. 2014-03-27] Dostupné na internete: <<http://www.irica.gov.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx?Object=News&CategoryID=68bde3d2-c2d5-411f-a8b8-2b50ce202c04&WebPartID=eaeb88ea-5520-4088-b6a2-b921d138ecad&ID=8bc9558c-070b-4b90-8951-97244d767564>>

3 Ciele práce

Hlavným cieľom diplomovej práce je, na základe analýzy medzinárodných sankcií Spojených štátov amerických a Európskej únie voči Iránu, vyhodnotiť ich vplyv na hospodárstvo Iránu.

Aby sme mohli poskytnúť čo najrozsiahlejší obraz o problematike, stanovili sme aj vedľajšie ciele práce. Prvým vedľajším cieľom práce je analyzovať hlavné oblasti iránskej ekonomiky, ktoré boli ovplyvnené medzinárodnými sankciami. Predovšetkým ide o skúmanie ekonomických a politických dopadov, ale aj sociálnych vplyvov sankcií na daný štát. Ekonomické dopady môžu byť skúmané pomocou rôznych ukazovateľov, my sme si vybrali na načrtnutie hospodárskych zmien ukazovatele ako HDP a jeho rast, infláciu, nezamestnanosť, vývoj kurzu iránskeho riálu, príjem krajiny z exportu ropy, zmeny ukazovateľov zahraničného obchodu a zmeny v automobilovom a textilnom priemysle. Okrem ekonomických dopadov, sankcie mali vplyv aj na politiku Iránu. Krajina sa musela prispôbiť danej situácii a hľadať nových obchodných partnerov. Tento prevrat znamenal potrebu preorientovať svoju zahraničnoobchodnú politiku. Medzi politické vplyvy sankcií sme zaradili aj zvolenie nového prezidenta Iránu. Sankcie mali vplyv aj na život bežných obyvateľov krajiny, tie sme zoradili do skupiny sociálnych dopadov. Najvýznamnejšími sociálnymi problémami v Iráne sú nedostatok liekov, zvýšenie cien potravín, zvýšená korupcia a výpadky príjmov Iráňčanov z remitencií zo zahraničia. Okrem ekonomických, politických a sociálnych dopadov, sankcie mali aj iné následky: spomalenie vývoju iránskeho jadrového programu a vplyv na ľudské práva v krajine.

Druhým vedľajším cieľom diplomovej práce je skúmanie dopadov sankcií na štáty, ktoré ich uvalili na Irán, a to predovšetkým na Európsku úniu. Keďže Európska únia bola odberateľom iránskej ropy a zemného plynu, zaujímalo nás, ako vplývali sankcie na toto zoskupenie.

Tretím vedľajším cieľom práce je analýza priebehu rokovaní skupiny P5+1 a Iránu o jadrovom programe krajiny a dohody Joint Plan of Action.

4 Metodológia

Na základe stanoveného cieľa v predchádzajúcej kapitole, objektom skúmania tejto diplomovej práce sú medzinárodné sankcie uvalené na iránske hospodárstvo.

Pri písaní záverečnej práci sme používali metodický postup, ktorý spočíva hlavne v analýze domácej a zahraničnej literatúry. Podstata analýzy spočíva v charakterizovaní a zbieraní informácií, ich triedení, hodnotení a následnej interpretácie výsledkov. Naštudovali a analyzovali sme materiály z:

- odbornej literatúry od slovenských a zahraničných autorov,
- odborných časopisov a
- elektronických zdrojov.

Použili sme najmä údaje z rôznych webových stránok medzinárodných organizácií, štatistických úradov i výročných správ.

Ďalej sme používali metódu syntézy, ktorá pozostáva z myšlienkového zjednotenia jednotlivých častí do celku, čo umožňuje vyhodnotiť vzájomné súvislosti medzi javmi a štruktúru celku. Analýza a syntéza spolu tvoria neoddeliteľnú jednotu, vzájomne sa prelínajú a dopĺňajú.⁶²

Okrem analýzy a syntézy sme využívali metódy porovnania a indukcie, dedukcie. Metódu komparácie sme použili, na porovnávanie získaných štatistických údajov ako napríklad ekonomických ukazovateľov Iránu a údaje o zahraničnom obchode krajiny.

Použili sme metódu indukcie na zovšeobecňovanie získaných a skúmaných poznatkov o Iráne a jeho hospodárstve. Dedukciu sme použili na skompletizovanie záverov a poskytnutie komplexného pohľadu na problematiku vplyvu medzinárodných sankcií na hospodárstvo Iránu.

⁶² GONDA, V.: 2006, Ako napísať a úspešne obhájiť diplomovú prácu, ISBN 80-8044-077-8, s. 30.

5 Vplyv sankcií na hospodárstvo Iránu

Medzinárodné sankcie boli uplatňované voči Iránu už od 80-tych rokov, avšak najväčší vplyv na krajinu majú sankcie zavedené od roku 2010, lebo ich voči islamskej krajiny zaviedli Spojené štáty americké a aj Európska únia. Sankcie sú uvalené na Irán z dôvodu porušenia ľudských práv, podpory terorizmu, ale hlavne z dôvodu odmietnutia spolupráci s Medzinárodnou agentúrou pre atómovú energiu (IAEA) a nejasnému jadrovému programu Iránu, ktorého cieľom nie je, podľa USA a Európskej únie, mierové využitie jadra, ale snaha o zostrojenie jadrovej zbrane.

Posledná kapitola tejto práce sa venuje práve tejto problematike: iránskeho jadrovému programu a podozreniu z možnosti využitia programu na vojenské účely. Objasníme, ktoré miesta sú podozrivé pre IAEA a aké sankcie uvalili Spojené štáty americké spolu s Európskou uniou na Irán. Vyhodnotíme vplyv medzinárodných sankcií na Irán a vplyv opatrení na krajinu, ktoré ich uvalili na islamskú krajinu.

5.1 Iránsky jadrový program

Jadro, je po fosílnych palivách, najviac využívaným a rozšíreným zdrojom pre výrobu energie, napriek tomu je jeho použitie spojené s bezpečnostnými problémami, najmä s obavami využívania jadrovej energie na vojenské účely.

Začiatky iránskeho jadrového programu siahajú až do roku 1957, keď pod dohľadom Eisenhowerovho programu „Atómy pre mier“ (Atoms for Peace) došlo k podpísaniu dohody o spolupráci vo výskume a mierovom použití jadrovej energie medzi USA a Iránom. Irán začal rýchlo nachádzať uplatnenie pre tieto moderné technológie a už v roku 1967 postavil v Teheráne výskumné stredisko, v ktorom sa nachádzal 5 MW výskumný reaktor poháňaný vysoko-obohateným uránom, pričom reaktor dodali do Iránu USA.⁶³ O rok neskôr Irán podpísal dohodu NPT (The Treaty of the Non-

⁶³ AKTUALITY.SK. 2014. Irán – jadrový program. [online] 2014. [cit. 2014-03-06]. Dostupné na internete: <<http://tema.aktuality.sk/iran--jadrovy-program/>>

Proliferation of Nuclear Weapons), ktorej cieľom je zmrazenie súčasného stavu rozšírenia jadrových zbraní a technológií pre vojenské účely a ich ďalšie nešírenie.⁶⁴

V 70-tych rokoch 20. storočia, počas vlády šáha Páhlavího, sa Irán orientoval na Západ, avšak v roku 1979, pri zmene režimu, západní dodávatelia zastavili budovanie jadrových zariadení, čo iránsky program spomalilo. Po revolúcii pozostával iránsky jadrový program z niekoľkých výskumných pracovísk, dvoch uránových baní, jedného výskumného reaktora a zariadenia na spracovanie uránu, ktorý zahŕňal aj tri továrne na obohacovanie uránu.

Irán nadviazal spoluprácu s Pakistanom a Ruskom. Podozrenia o existencii utajovanej časti iránskeho jadrového programu sa potvrdili v roku 2002, keď predstavitelia iránskej opozičnej skupiny Národná rada iránskeho odporu odhalili existenciu dvoch jadrových komplexov.⁶⁵ To spustilo doteraz pretrvávajúcu krízu, ktorej najdôležitejšou otázkou je, či sa Irán naozaj snaží o vyrobenie atómovej zbrane alebo jadro používa len na mierové účely.

5.1.1 Podozrenia z možnosti vojenského využitia iránskeho jadrového programu

Aktivity Iránu a zároveň aj spôsob, ako krajina informuje IAEA a nepustí členov tejto organizácie do oblastí, kde sa údajne snaží o zostavenie jadrovej zbrane, vytvárajú dojem, že Irán chce dosiahnuť tzv. *nuclear hedging capability* – t.j. stratégia udržiavania alebo predstieraní, že ide o udržiavanie alebo reálnu možnosť udržiavania atómovej zbrane, ktorá je založená na dostatočnom technickom zázemí umožňujúcom produkovať jadrovú zbraň v čase niekoľkých týždňov až rokov. M. Kovářík zozbieral tri fakty, z ktorých je možné dedukovať, že v krajine sa snažia o dosiahnutie nuclear hedging capability⁶⁶ :

1. Irán sa dlhoročne snažil z jeho postavenia ako krajiny, ktorá nemá jadrovú zbraň a v rámci režimu NPT vyťažiť čo najviac, aby bez problémov získal jadrové

⁶⁴ KOVÁŘÍK, M. 2012. Stratégia odradenia EU v kontexte iránskeho jadrového programu. [online] 2012. [cit. 2013-04-06]. s. 7-8. Dostupné na internete: <http://is.muni.cz/th/273475/fss_m/Kovarik_diplomova_praca_BSS_final.pdf>

⁶⁵ TEREM, P. - HUSENICOVÁ, L. - ŠUPLATA, M. 2011. Energetická bezpečnosť v kontexte mierového využívania jadrovej energie. In *Politické vedy : časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2011. ISSN 1335-2741, 2011, roč. 14, č. 1, s. 64-65.

⁶⁶ KOVÁŘÍK, M. 2012. Stratégia odradenia EU v kontexte iránskeho jadrového programu. [online]. 2012 [cit. 2013-04-06] s. 8-9. Dostupné na internete: <http://is.muni.cz/th/273475/fss_m/Kovarik_diplomova_praca_BSS_final.pdf>

palivo od jadrových štátov – až do roku 2002, dokedy nebolo pochýb o tom, že Irán chce predovšetkým vybudovať stabilnú sieť jadrových elektrární, ktorá by mohla znížiť jeho závislosť na energii z ropy a zvýšila celkovú dodávku energie. Otázne je, prečo chce Irán vybudovať sieť jadrových elektrární, keď je energetickou veľmocou a členom OPEC-u. Po Saudskej Arábii je druhou krajinou, ktorá ťaží najviac ropy a odhaduje sa, že na území krajiny je približne desatina svetových zásob ropy a 15 % zásob plynu.⁶⁷

2. Irán má *tendenciu zakrývať jeho jadrové aktivity a zariadenia* pred inšpektormi IAEA.

3. Simultánne s rozvojom jadrového programu *sa rozvíja aj iránsky raketový program* a aj vojenský činitelia majú významné postavenie v rámci iránskeho jadrového programu.

Aj keď okrem hore uvedených faktov, neexistujú konkrétne dôkazy, že Irán preorientoval svoj jadrový program na vojenské účely, západné štáty sa obávajú, že v skutočnosti za pár mesiacov bude Irán vlastníkom jadrovej zbrane. Ak by došlo k takejto situácii, mohlo by to mať katastrofálne následky, keďže aj ostatné štáty na Blízkom východe sa začali zbrojiť, čo by mohlo vyústiť do konfliktu – do vojny, v ktorej by zbrane hromadného ničenia ohrozovali celý svet.

Na druhej strane, podľa niektorých analytikov, *vlastníctvo jadrovej zbrane Iránom by viedlo k stabilite na Blízkom východe*. Podľa Kennetha N. Waltza iránski vodcovia nie sú iracionálni a nechcú využiť atómové zbrane na to, aby zaútočili na iné štáty, lebo by to viedlo ku konfliktu, čo by určite zničilo islamskú krajinu. Obavy z využitia zbrane teroristami sú podľa neho nepredstaviteľné, lebo taký drahý a časovo náročný program ako je vybudovanie jadrovej zbrane, nie je logické obetovať a odovzdať do rúk nevyspytateľných teroristov – preto bude Irán svoju zbraň strážiť pred teroristami. K. N. Waltz ďalej tvrdí, že vlastníctvo jadrovej zbrane Iránom prinesie stabilitu na Blízkom východe. Odôvodňuje to tým, že zatiaľ takúto zbraň v regióne vlastní len Izrael – nepriateľ mnohých arabských krajín – a preto by bolo dobré pre arabské krajiny vlastniť takú istú vojenskú silu v podobe atómovej zbrane.⁶⁸

⁶⁷ PRESSBURG, A. P. 2012. Irán rozdeľuje svet. In *Trend : týždenník o ekonomike a podnikaní*. Bratislava: TREND Holding, 2012. ISSN 1335-0684, 1. marca 2012, roč. 22, č. 8, s. 31.

⁶⁸ WALTZ, K. N. 2012. Why Iran Should Get the Bomb? In: *Foreign Affairs*. [online] 2012. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.foreignaffairs.com/articles/137731/kenneth-n-waltz/why-iran-should-get-the-bomb>>

Hoci nie je riadny dôkaz na to, že Irán fakticky preorientoval svoj jadrový program na vojenské účely, *Irán má niekoľko argumentov, prečo by tak mohol urobiť*. V prvom rade čelí Irán externému tlaku a hrozbám zahraničných intervencií – v minulosti zo strany Iraku alebo súčasná hrozba zo strany USA, ktoré intervenovali aj v Afganistane a neskôršie aj v Iraku. Obavy zo snahy o likvidáciu iránskeho režimu zo strany USA a Západu môžu byť aj pravdivé, a preto je logické pre Irán zvoliť si stratégiu odstrašovania takejto intervencie prostredníctvom vlastníctva jadrových zbraní. Zvládnutie technologicky tak komplikovaného procesu, ako je výroba fungujúcej jadrovej zbrane má *veľký politický potenciál* – úspech takého činu je obvykle vnímaný pozitívne zo strany obyvateľstva krajiny, čo môže poslúžiť k zvýšeniu popularity súčasného režimu v krajine.⁶⁹

5.1.2 Geografická analýza iránskeho jadrového programu

Iránsky vodcovia tvrdia, že krajina sa snaží o vybudovanie stabilnej siete jadrových elektrární, čomu ale nezodpovedá fakt, že Irán zakrýva svoje činnosti a nepustí spolupracovníkov Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (IAEA) do oblastí, kde sú tieto zariadenia vybudované. Ide o mestá zobrazené na obrázku 3 – Arak, Qom, Natanz, Isfahan a Busher, ďalej výskumné reaktory v Bonabe, Ramsari a Teheráne; uránové bane v mestách Saghand, Yazd a Gachin a vojenské využitie atómu v Iráne sa typuje do oblasti Parchinu.

V blízkosti mesta **Arak** sa nachádza zariadenie na spracovanie ťažkej vody, ktorá bola odhalená pomocou amerických satelitných snímok v roku 2002. Ťažká voda (D₂O – oxid deutéria) a grafit sú jedinými moderátormi, ktoré umožňujú za určitých podmienok použiť ako jadrové palivo prírodnú zmes izotopov uránu, ktoré slúžia ako moderátory v atómových reaktoroch. Ťažká voda môže byť využitá aj na produkciu plutónia pre výrobu jadrovej bomby.⁷⁰ V prípade Iránu sa predpokladá práve druhá možnosť, lebo Irán v súčasnosti nemá takú jadrovú elektráreň, v ktorej by mohol ťažkú vodu využiť. V auguste 2010 pracovníci IAEA navštívili zariadenia v Araku a skonštatovali, že objekt ešte nebol dokončený, avšak v roku 2013 sa podľa satelitných

⁶⁹ KOVÁŘÍK, M. 2012. Stratégia odrazenia EU v kontexte iránskeho jadrového programu. [online] 2012. [cit. 2014-03-06] s. 22. Dostupné na internete: <http://is.muni.cz/th/273475/fss_m/Kovarik_diplomova_praca_BSS_final.pdf>

⁷⁰ JAVYS. 2014. Informačný servis – Energetický slovník: ťažká voda. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.javys.sk/sk/informacny-servis/energeticky-slovník/T/tazka-voda>>

obrázkov zistilo, že zariadenie funguje. IAEA však nemá prístup do oblasti aby mohla potvrdiť alebo vyvrátiť toto tvrdenie.

Obrázok 3 Najvýznamnejšie miesta iránskeho jadrového programu.

Zdroj: Iran's Key Nuclear Sites. [online] Dostupné na internete: http://news.bbcimg.co.uk/media/images/58738000/gif/58738852_iran_nuclear464x290_v2.gif
>

Prvou a najznámejšou fungujúcou jadrovou elektrárnou v Iráne je **Bushehr**. Túto jadrovú elektráreň začali vybudovať už v roku 1975 v spolupráci s nemeckými firmami, avšak po revolúcii v roku 1979 bola výstavba prerušená. Iracké vojenské sily zbombardovali územie elektrárne počas iránsko-irackej vojny. K obnoveniu výstavby došlo až v roku 1995, keď Iránske ministerstvo atómovej energie (AEOI) podpísalo zmluvu o dobudovaní objektu s ruskou spoločnosťou Atomstroyexport. Vybudovanie zdržovali rôzne technické a finančné problémy, ako aj tlak Západu. Jadrová elektráreň začala naplno fungovať v septembri 2011. Odvtedy pracujú v elektrárni spolu iránski pracovníci s ruskými pracovníkmi. Predpokladá sa, že elektráreň v Bushehri vyprodukuje ročne 7 TWh energie, čo predstavuje energiu z 11 miliónov barelov ropy alebo 1,8 miliárd m³ zemného plynu, čo môže Irán namiesto využívania na vlastnú spotrebu exportovať do zahraničia. Iránsky minister energetiky vyhlásil, že v roku 2013 vďaka jadrovej elektrárne v Bushehri, krajina ušetrila 2 miliárd USD na rope a zemnom plyne.⁷¹

V **Gachine** sa nachádza uránová baňa, kde sa ťaží uránová ruda (yellowcake – používa sa na prípravu paliva pre jadrové reaktory). Ťažba uránovej rudy sa začala

⁷¹ WORLD NUCLEAR ASSOCIATION. 2014. Nuclear Power in Iran. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-G-N/Iran/>

v roku 2004. V januári 2014 navštívila uránovú baňu trojčlenná skupina inšpektorov a na preskúmanie majú povolenie do júna 2014.⁷²

V **Isfahane** je vybudované výskumné zariadenie, ktoré premení uránovú rudu (yellowcake) na nasledujúce tri formy:

- fluorid sírový, ktorý sa používa v plynových centrifúgach,
- oxidy uránu, ktoré sa používajú ako palivá v reaktoroch, hoci Irán nemá také typy reaktorov, v ktorých by mohol použiť tieto oxidy,
- ruda – často využívaná v jadrách atómových bômb, čo znepokojuje IAEA, lebo iránske reaktory nepotrebuju takúto rudu.⁷³

V meste **Natanz** sú centrifúgy na obohatenie uránu. Irán vyhlásil v roku 2007, že nainštaloval 3 000 centrifúg. Práve tieto objekty sú v pozornosti OSN a IAEA, lebo v objekte sa vyprodukoval takmer už „vysoko-obohatený“ urán (19,75 % izotop uránu). Obohatenosť uránu v hodnote vyššej alebo rovnajúcej sa 20 % spadá už do kategórie „vysoko-obohateného uránu“, čiže uránu vhodného pre výrobu jadrovej zbrane.⁷⁴

V oblasti **Parchinu** je jeden z komplexov iránskych vojenských centier, aj táto oblasť je považovaná za podozrivú, je identifikovaná ako možné miesto na zostrojenie jadrovej bomby. V komplexe sú rôzne vojenské centrá pre výskum a vývoj, výrobu munície, rakiet a výbušnín. V roku 2005 kontrolovala objekt IAEA, ale nenašla dôkazy na akékoľvek podozrivé činnosti spojené s vybudovaním jadrovej zbrane. Avšak podľa informácie IAEA v roku 2011 v oblasti Parchinu testovali výbušniny, ktoré by mohli byť použité v jadrových zbraniach.

Nedaleko od mesta Qom vo **Fordowe** sa nachádza druhé centrum iránskeho jadrového programu – centrifúgy na obohatenie uránu. Vybudovanie tohto miesta sa začalo v roku 2006, centrum bolo verejne odhalené americkými, francúzskymi a britskými vedcami v roku 2009. Po zverejnení existencie centra, Irán bagatelizoval úlohu objektu v jeho jadrovom programe, ale pomaly nainštaloval plánovaný počet centrifúg a vyhlásil, že vo Fordowe sa bude obohacovať urán len do 3,5 %, t.j. bude sa

⁷² COWELL, A. – GLADSTONE, R. 2014. U.N. Inspectors Visit Uranium Mine in Iran, Media Report. In: *The New York Times*. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2014/01/30/world/middleeast/united-nations-inspectors-visit-uranium-mine-in-iran.html>>

⁷³ BBC NEWS. 2013. Iran's Key Nuclear Sites. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-11927720>>

⁷⁴ ISIS – NUCLEAR IRAN. 2014. Nuclear Sites – Natanz. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.isisnucleariran.org/sites/detail/natanz/>>

tu produkovať len nízko-obohatený urán. V roku 2011 vodcovia krajiny oznámili, že plánujú zvýšiť obohatenosť uránu vo Fordowe na 19,75 % a v Natanze budú produkovať len nízko-obohatený urán (t.j. do 3,5 % izotopu). Ďalej, Irán deklaroval, že na 19,75 % obohatený urán sa používa na výrobu lekárskeho izotopu v Teheránskom výskumnom reaktore.⁷⁵

5.2 Sankcie uvalené na Irán

Spojené štáty americké majú s Iránom dlhodobé napäté vzťahy a už od 80-tych rokov uplatňujú voči nemu sankcie. V roku 1985 vstúpil do platnosti ISDCA (International Security and Development Cooperation Act), ktorý zaviedol sankcie voči Iránu vo forme embarga na niektoré iránske produkty. O dva roky neskôr prezident USA Ronald Reagan zosilnil sankcie na import ďalších iránskych produktov a služieb, a to z dôvodu podpory terorizmu a agresívnym činom Iránu v Perzskom zálive. Prezident Clinton takisto zaviedol sankcie na islamskú krajinu z podobných dôvodov – kvôli podpore terorizmu, z obavy z možnosti získania zbrane hromadného ničenia a neochoty krajiny spolupracovať s Medzinárodnou agentúrou pre atómovú energiu (IAEA). Tieto sankcie zakázali import iránskej ropy a boli platné od roku 1995. V roku 1997 prísneli, bol zavedený zákaz akéhokoľvek obchodu a investovania obyvateľov USA v Iráne.⁷⁶

V roku 2010 uvalila americká vláda nové sankcie, kvôli odmietaniu iránskej vlády zastaviť obohacovanie uránu a neochotu spolupracovať s IAEA. Nové sankcie boli zamerané práve na toto odvetvie – zakazovali dodávky zbraní a technológie na produkciu jadra a zmrazili aktíva niektorých iránskych osôb a podnikov a zakázali import niektorých iránskych potravín a kobercov do USA.

V roku 2011 bolo zakázané americkým finančným inštitúciám spolupracovať s Centrálnou iránskou bankou a v roku 2012 zmrazili iránske aktíva v amerických

⁷⁵ ISIS – NUCLEAR IRAN. 2014. Nuclear Sites – Fordow. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.isisnucleariran.org/sites/detail/fordow/>>

⁷⁶ U.S. DEPARTMENT OF THE TREASURY OFFICE OF FOREIGN ASSETS CONTROL. 2014. An overview of O.F.A.C. Regulations involving Sanctions against Iran. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/iran.pdf>>

bankách. Zúčtovať iránske obchodné transakcie týkajúce sa ropy bolo zakázané aj medzinárodným finančným inštitúciám pôsobiacim v USA.⁷⁷

Európska únia zaviedla v roku 2010 podobné obmedzenia na obchod so zariadeniami na obohacovanie uránu, zmrazila aktíva niektorých osôb a organizácií, ktoré sa zúčastňujú na nukleárnom programe a vydala zákaz vstupu niektorých osôb na územie EÚ. V roku 2011 zakázala export zariadení a technológií na spracovanie zemného plynu.

23. januára 2012 vyhlásila Európska únia, že kvôli vývoju a z obavy vojenského využitia iránskeho jadrového programu (obohacovanie uránu vo Fordowe skoro na 20 % izotopu) uvalí embargo na dovoz ropy z Iránu do EÚ. Únia pozastavila aj poisťovanie lodí prevážajúcich ropu a zmrazila aktíva Centrálnej banky Iránu a niektorých osôb spojené s Islamskými revolučnými gardami, zakázala obchod so zlatom a drahými kovmi.⁷⁸ V tom istom roku vyhlásila nové sankcie na všetky transakcie s iránskymi bankami a finančnými inštitúciami – okrem financovania humanitárnej pomoci. Zakázala aj dovoz zemného plynu a LPG, stavbu a dodávky ropných tankerov, spoluprácu s petrochemickým priemyslom a prenájom iránskych lodí a tankerov na prepravu ropy.⁷⁹ Tieto opatrenia sťažia obchod Iránu aj s ostatnými krajinami, ktoré by chceli s ním obchodovať, preto majú sankcie taký význam v medzinárodnom obchode.

5.3 Vplyv sankcií na Irán

Sankcie uvalené na Irán zo strany USA, Európskej únie a OSN majú rôzny charakter, teda aj ich vplyv je rôzny. Dopady sankcií sme si rozdelili na štyri skupiny: na ekonomické, politické, sociálne a iné dopady.

⁷⁷ ZUBAĽOVÁ, E. 2012. Vplyv medzinárodných sankcií na hospodárstvo Iránu. In *Vedecké state členov Katedry medzinárodného obchodu Obchodnej fakulty* 2012. [zborník] Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. ISBN 978-80-225-3550-2, s. 104-105

⁷⁸ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. 2012. Council Conclusion on Iran – 3142th FOREIGN AFFAIRS Council Meeting. [online] 2012. [cit. 2014-03-06]. Dostupné na internete: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/127446.pdf>

⁷⁹ INTELLIGENTE UNIT, THE ECONOMIST. 2012. Oil sanctions on Iran: Cracking under pressure? [online] 2012. [cit. 2014-03-06]. Dostupné na internete: <[http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Iran Oil Sanctions WEB.pdf&mode=wp&campaignid=IranOil2012](http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Iran%20Oil%20Sanctions%20WEB.pdf&mode=wp&campaignid=IranOil2012)>

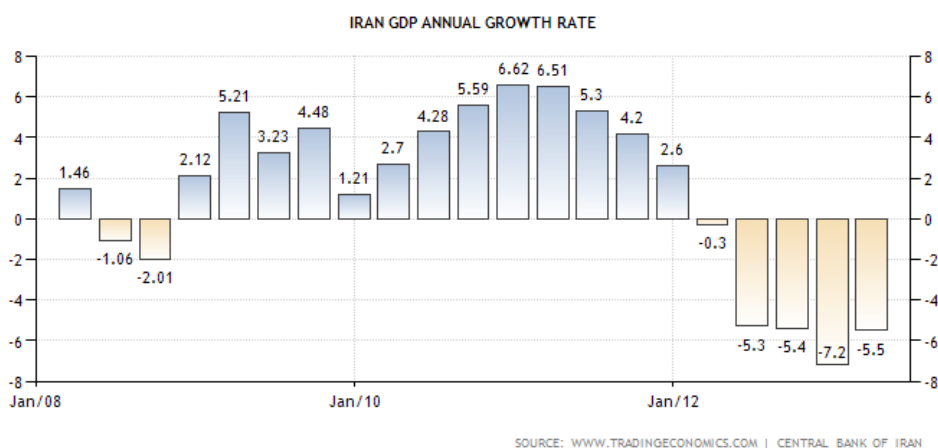
5.3.1 Dopady sankcií na hospodárstvo

Sankcie uplatňované voči Iránu majú obrovský vplyv na jeho hospodárstvo. Znížil sa HDP, zvýšila sa nezamestnanosť, inflácia dosahuje dvojciferné hodnoty už dlhšiu dobu, iránsky riál sa znehodnotil, klesli príjmy z predaja iránskej ropy a sankcie mali vplyv aj na priemysel (iránsky automobilový priemysel sa skoro zrútil a v ťažkej situácii bol aj textilný priemysel).

HDP

Hrubý domáci produkt Iránu v absolútnych hodnotách síce postupne rástol až do roku 2011 a dosahoval hodnotu 1000,3 miliárd USA, v roku 2012 dosiahol hodnotu 997,4 miliárd USD⁸⁰ – rast HDP v poslednom období je v červených číslach. Na grafe 7 môžeme vidieť, ako sa vyvíjal HDP Iránu medzi rokmi 2008 - 2013. Od roku 2012 dosahuje záporné hodnoty a za prvý polrok 2013 klesol o -6,3 %.

Graf 7 Vývoj rastu HDP Iránu v %-ách (2008-2013).

Zdroj: TRADING ECONOMICS. 2014. Iran – GDP Annual Growth Rate. [online] 2014. [cit. 2014-03-15]. Dostupné na internete: <<http://www.tradingeconomics.com/iran/gdp-growth-annual>>

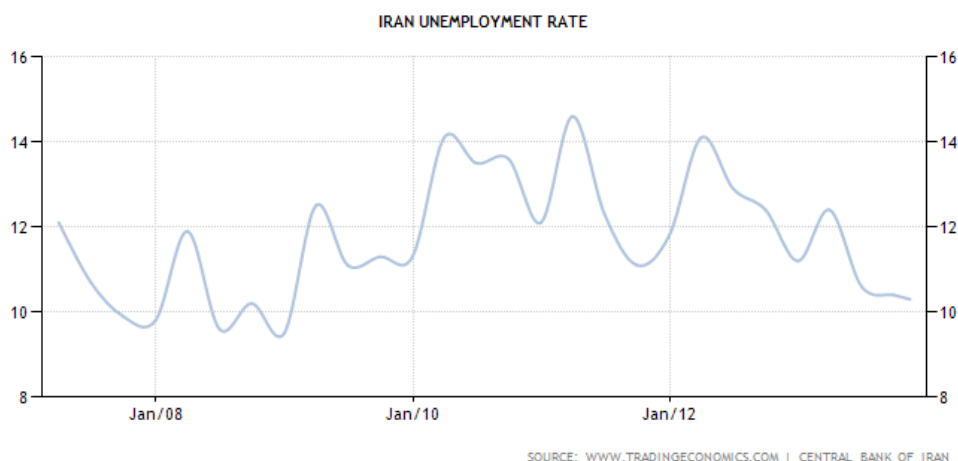
Zastavenie rastu iránskeho hospodárstva samozrejme súvisí s medzinárodnými sankciami uvalenými na krajinu. Irán pocítil vplyv sankcií najviac v roku 2012 a 2013 – keď po USA aj Európska únia vyhlásila embargo na import iránskej ropy. Práve export tejto komodity bol ťahúňom iránskej ekonomiky.

⁸⁰ INDEXMUNDI. 2014. GDP (purchasing power parity). [online] 2014. [cit. 2014-03-15]. Dostupné na internete: <<http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=65&c=ir&l=en>>

Nezamestnanosť

Vysoká miera nezamestnanosti je dlhodobým problémom. Pred rokom 2010 sa pohybovala miera nezamestnanosti v rozmedzí 10 - 12 %, ale po roku 2010 sa zvýšila oficiálna nezamestnanosť na viac ako 14 %. V súčasnosti táto miera klesá a dosahuje hodnotu 10 %, avšak podľa neoficiálnych zdrojov dosahuje 15 % a veľkým problémom krajiny je nezamestnanosť mladých.⁸¹ Ďalším problémom islamskej krajiny je odliv mozgov (brain drain), teda odliv kvalifikovanej pracovnej sily z krajiny najčastejšie do vyspelých krajín, čo vedie k tomu, že v Iráne v budúcnosti bude nedostatok kvalifikovaných pracovníkov. Podľa správy Medzinárodného menového fondu (MMF) z roku 2006, v Iráne bola najväčšia miera odlivu mozgov medzi skúmanými 90-timi krajinami. Podľa MMF ročne až 150 000 kvalifikovaných Iránčanov opustí svoju krajinu. V roku 2011 študovalo takmer 4 300 študentov v zahraničí a nemali v pláne vrátiť sa domov do Iránu.

Graf 8 Miera nezamestnanosti v Iráne v %-ách (2007-2013).

Zdroj: TRADING ECONOMICS. 2014. Iran – Unemployment Rate. [online] 2014. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na internete: <<http://www.tradingeconomics.com/iran/unemployment-rate>>

Významným problémom krajiny je nezamestnanosť žien – v krajine je raz toľko nezamestnaných žien (19,9 %) ako mužov (10,5 %).⁸² Vývoj miery nezamestnanosti v Iráne v období 2007 - 2013 je zobrazený na grafe 8.

⁸¹ BERLINER, U. 2013. Crippled by Sanctions, Iran's Economy Key in Nuclear Deal.[online]. 2013 [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.npr.org/2013/11/25/247077050/crippled-by-sanctions-irans-economy-key-in-nuclear-deal>>

⁸² BBC NEWS MIDDLE EAST. 2013. Iran in numbers: How cost of living has soared under sanctions. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-22765716>>

Inflácia

Zmenu inflácie v Iráne zaznamenáva Centrálna banka Iránu. V období 1957-2013 bola priemerná inflácia 14 %-ná. Maximálna hodnota inflácie dosiahla hodnotu 59 % v roku 1995. Od tohto roku klesala a do roku 2008 sa pohybovala v rozmedzí 10 – 20 %. V roku 2009 sa inflácia zvýšila nad 20 %, ale po krátkej dobe sa znížila na menej ako 10 %. Po vyhlásení sankcií Západu postupne rástla až do výšky viac ako 41 % (na začiatku roka 2013), odvtedy klesla hodnota tohto ukazovateľa na 35,5 %.⁸³ Vývoj inflácie v Iráne v období 2009-2014 je zobrazený na grafe 9.

Vysoká miera inflácie mala veľký vplyv na vývoj cien, napríklad ceny potravín sa zvýšili dramaticky (viď kapitola 5.3.3 Sociálne dopady – tabuľka 2). V takomto prípade je ťažké napr. obchodovať, lebo obchodníci si nevedia nastaviť ceny ani na nasledujúci deň. Pre obyvateľov je problematické vyrovnať sa so situáciou, že ich peniaze každý deň strácajú zo svojej hodnoty.

Graf 9 Vývoj inflácie v Iráne v %-ách (2009-2014).

Zdroj: TRADING ECONOMICS. 2014. Iran Inflation Rate. [online]. 2014 [cit. 2014-02-15]. Dostupné na internete: <<http://www.tradingeconomics.com/iran/inflation-cpi>>

Kurz riálu

Iránsky riál, ktorý bol historicky prvý krát uvedený do obehu v roku 1798, zažíva v posledných rokoch veľmi zlé obdobie. Sankcie uvalené na Irán spôsobujú, že vďaka vysokej inflácii sa iránsky riál znehodnocuje veľmi rýchlo.

⁸³ TRADING ECONOMICS. 2014. Iran Inflation Rate. [online] 2014. [cit. 2014-02-16]. Dostupné na internete: <<http://www.tradingeconomics.com/iran/inflation-cpi>>

Na grafe 10 je zobrazený vývoj kurzu iránskeho riálu (IRR) voči americkému doláru (USD) v období medzi rokmi 2004 a 2014. Iránsky riál sa dlhé roky vymieňal za 1 USD v hodnote 8 000 riálov, avšak v roku 2008 sa riál znehodnotil – jeho hodnota bola už len 10 100 IRR za 1 USD. V období 2008 a 2010 sa vymieňala iránska mena za rovnakú hodnotu (1 USD = 10 100 IRR), ale po roku 2010, keď USA a Európska únia zaviedli sankcie voči Iránu, sa iránsky riál znova znehodnotil (1 USD = 10 300 IRR a neskôr až 1 USD = 11 300 IRR). Po zavedení sankcií na finančný sektor Iránu v roku 2012 sa pohyboval kurz iránskeho riálu v pomere 12 200 IRR za 1 USD.

Graf 10 Vývoj kurzu iránskeho riálu (IRR) voči americkému doláru (USD) (2004-2014) .

Zdroj: XE.COM. 2014. XE Currency Charts – IRR/USD. [online] 2014. [cit. 2014-03-28]. Dostupné na internete: <<http://www.xe.com/currencycharts/?from=USD&to=IRR&view=10Y>>

Riál deprecioval v obrovskej miere v septembri 2013, keď 12.9.2013 bol výmenný kurz riálu 12 285 IRR za 1 USD, ale o deň neskôr bol kurz už 24 850 IRR za 1 USD. Príčinami tohto znehodnotenia sú vysoká inflácia spôsobená medzinárodnými sankciami, ktoré od júla 2013 priamo atakovali iránsky riál. Tieto nové sankcie, ktoré boli vyhlásené prezidentom USA, Barackom Obamom v júli 2013 zakazovali finančným inštitúciám uzatvárať transakcie v mene iránskeho riálu a fyzicky disponovať s iránskou menou mimo Iránu.⁸⁴ Účelom týchto sankcií bol ešte viac

⁸⁴ MATONIS, J. 2013. Forbes.com – Iranian Rial Currency Targeted For Destruction.[online] 2013. [cit. 2014-03-28]. Dostupné na internete: <<http://www.forbes.com/sites/jonmatonis/2013/06/17/government-of-worlds-reserve-currency-targets-iranian-rial/>>

odrezať islamskú krajinu od sveta, čo nakoniec vyústilo do depreciaácie iránskeho riálu na úroveň 25 426 IRR za 1 USD v marci 2014.

Vyčerpanie devízových rezerv

Podľa odhadov Medzinárodného menového fondu (MMF) Irán mal na konci roka 2011 devízové rezervy vo výške 101 miliárd USD, avšak podľa analytikov sa znížili do konca roka 2012 na 90 miliárd USD. Iránsky minister hospodárstva vyhlásil v apríli 2013, že iránske rezervy v tvrdých menách predstavujú hodnotu približne 100 miliárd USD.⁸⁵

Irán používa devízy na nákup tovaru zo zahraničia, keďže jeho vlastná mena je natoľko znehodnotená, že je nepoužiteľná v zahraničnom obchode. Keby Irán vyčerpal všetky svoje finančné rezervy, viedlo by to k finančnej neschopnosti a Irán by nebol schopný uhrádzať svoje záväzky.

Príjem z exportu ropy a zemného plynu

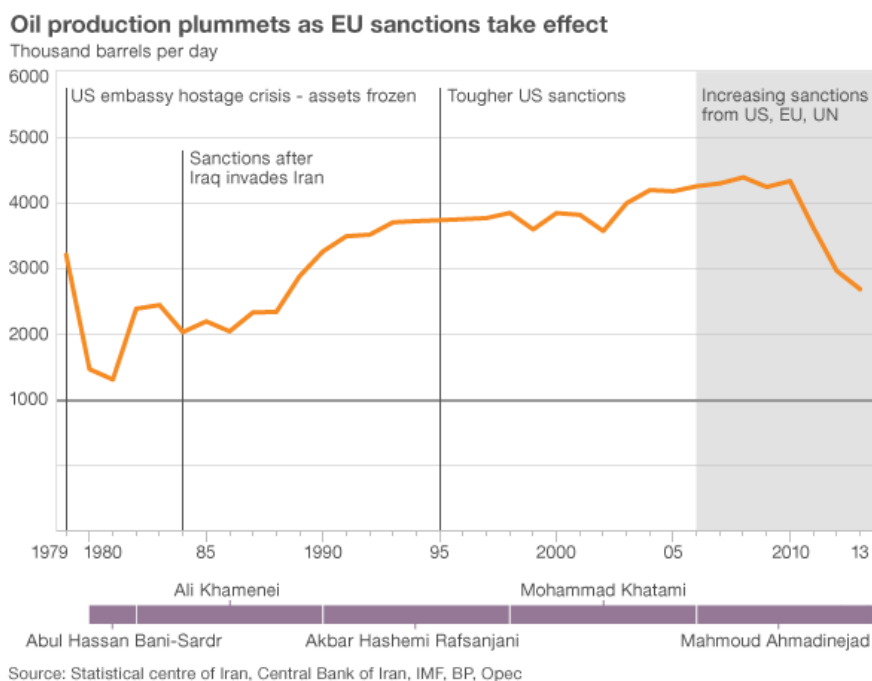
Embargo na import iránskej ropy, zákaz exportu technológií a zariadení na spracovanie zemného plynu do Iránu, zákaz poisťovania, stavieb a dodávok ropných tankerov, zákaz spolupráce s petrochemickým priemyslom a zákaz prenájmu iránskych lodí a tankerov na prepravu ropy mali za cieľ odrezať islamskú krajinu od svojho najvýznamnejšieho generátora príjmu – od ťažby a exportu ropy a zemného plynu, keďže Irán má druhé najväčšie zásoby zemného plynu na svete a po Venezuele a Saudskej Arábii má tretie najväčšie rezervy ropy v rámci krajín OPEC. Irán bol pred uvalením sankčných opatrení druhým najväčším producentom ropy v rámci OPEC-u, vyprodukoval denne 4 milióny barelov ropy. Ropa a zemný plyn generujú približne 20 % iránskeho HDP a vytvárajú 80 % príjmov z medzinárodného obchodu krajiny. Energetický sektor generuje polovicu štátnych príjmov.

Kým finančné sankcie destabilizovali finančný sektor Iránu, opatrenia zamerané na energetický sektor a dopravu z a do krajiny boli takisto efektívne. V roku 2008 dali USA na čiernu listinu iránsku národnú lodiarsku spoločnosť (IRISL – Islamic Republic

⁸⁵ KATZMAN, K. 2014. Iran Sanctions. In: *Congressional Research Service*. [online] 2014. [cit. 2014-03-28]. Dostupné na internete: <<https://www.fas.org/srgp/crs/mideast/RS20871.pdf>>

of Iran Shipping Lines), národnú leteckú spoločnosť Iran Air a iránsku národnú ropnú spoločnosť National Iranian Oil Company, ktorá vyváža iránsku ropu.⁸⁶

Graf 11 Produkcia ropy Iránu – 1000 barelov denne (1979-2013).

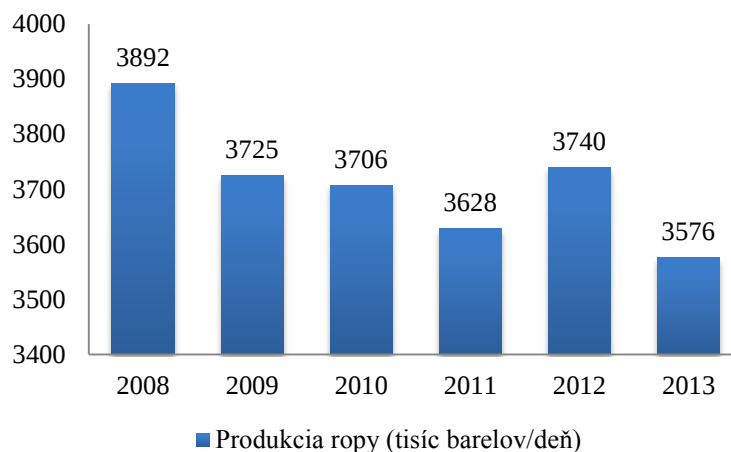
Zdroj: BBC NEWS MIDDLE EAST. 2013. Iran in numbers: How cost of living has soared under sanctions. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-22765716>>

Produkcia ropy Iránu od roku 1979 do roku 2013 je zobrazený na grafe 11. V sledovanom období vyprodukoval Irán najmenej ropy (1 500 milión barelov denne) počas iránsko-irackej vojny v 80-tych rokoch. Po skončení vojny rástla ťažba ropy v Iráne, od 90-tych rokov do roku 2008 vyprodukoval Irán približne 4 000 milión barelov ropy denne (b/d). V roku 2008 ťažil Irán 3 900 milión b/d, potom nastal pokles v produkcii. Od tohto roku vyprodukovala krajina menej ako 3 800 milión b/d. Presnejší obraz o ťažbe ropy Iránu po zavedení sankcií zo strany USA a EÚ nám poskytne graf 12. Po roku 2010 poklesla produkcia ropy Iránom na 3 628 milión b/d. V roku 2012 sa

⁸⁶ GORDON, J. 2013. Foreign Policy: The human costs of the Iran sanctions. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <http://www.mideastafrica.foreignpolicy.com/posts/2013/10/18/the_human_costs_of_the_iran_sanctions>

síce zvýšila ťažba na 3 740 miliónov b/d, ale v roku 2013 sa vyprodukovalo len 3 576 milión barelov ropy denne.⁸⁷

Graf 12 Produkcia ropy Iránu – 1000 barelov denne (2008-2013).

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov DANESH, M.A. 2014. OPEC Crude Oil Production. In: *OPEC: Monthly Oil Market Report – 12 March 2014*. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/MOMR_March_2014.pdf>

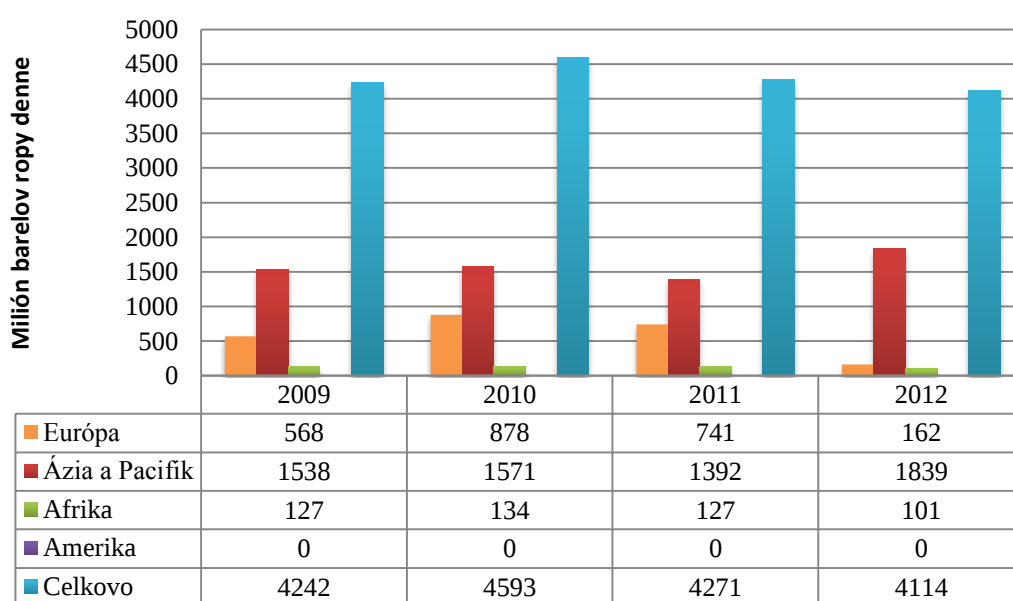
Na nasledujúcom grafe (graf 13) je zobrazený vývoj exportu ropy Iránu podľa regiónov v období 2009 až 2012. V roku 2009 exportoval Irán celkovo 4 242 milión ropy b/d – najviac do oblasti Ázie a Pacifiku (1 538 milión b/d). V roku 2010 predstavoval vývoz celkovo až 4 593 milión b/d, najviac sa vyvážalo do Ázie (1 571 milión b/d), hoci narástol aj export do Európy (878 milión b/d). Po roku 2010, keď sa sankcie prísneli, celkový export Iránu klesol na 4 271 milión b/d. V roku 2012, keď Európska únia vyhlásila embargo na dovoz ropy z Iránu, klesol export ropy hlavne do tejto oblasti – a to zo 741 milión b/d na 162 milión b/d. Tento pokles čiastočne pokryl nárast exportu do Ázie a Pacifiku – z roku 2011 exportoval Irán do tejto oblasti 1 392 milión b/d, o rok neskôr už 1 839 milión b/d.⁸⁸

⁸⁷ DANESH, M.A. 2014. OPEC Crude Oil Production. In: *OPEC: Monthly Oil Market Report – 12 March 2014*. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/MOMR_March_2014.pdf>

⁸⁸ ABDUL-HAMID, O. 2014. World Crude Oil Export by County. In: *OPEC: Annual Statistical Bulletin 2013*. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2013.pdf>

Celkový vplyv sankcií na iránsky ropný priemysel je negatívny. Krajina ťaží od roku 2010 menej ropy ako ťažila pred zavedením prísnejších opatrení zo strany USA. Po vyhlásení embarga na iránsku ropu zo strany Európskej únie, poklesla ťažba ropy v Iráne na úroveň z konca 80-tych rokov, keď bolo hospodárstvo zdevastované po vojne s Irakom. Irán dodával do Ázie viac ropy ako do Európy aj pred zavedením sankcií, avšak chýbajúce množstvo, ktoré vypadlo kvôli sankciám Európskej únie, nemôže pokryť so zvýšením exportu do Ázie.

Graf 13 Export ropy z Iránu podľa regiónov – milión barelov denne (2009-2012).

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ABDUL-HAMID, O. 2014. World Crude Oil Export by County. In: *OPEC: Annual Statistical Bulletin 2013*. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2013.pdf>

Zahraničný obchod

Spojené arabské emiráty sú už dlhšie obdobie najvýznamnejším obchodným partnerom Iránu – v roku 2010 a 2011 tvoril import z tejto krajiny štvrtinu, v roku 2012 až tretinu celkového importu Iránu. V roku 2013 síce boli SAE najvýznamnejším dovozcom Iránu, ale podiel na celkovom importe poklesol na 21,6 %.

Čína je tiež už dlhšiu dobu významným obchodným partnerom Iránu. V rokoch 2010 a 2011 mala Čína 10 %-ný podiel na jeho celkovom importe. V roku 2012 a 2013

sa táto hodnota zdvojnásobila a Čína je teraz druhým najvýznamnejším importným partnerom Iránu.

Aj *Južná Kórea* je dôležitým obchodným partnerom – v období 2010 až 2013 podiel tejto krajiny na jeho dovoze bol 6-8 %-ný.

Tabuľka 2 Najvýznamnejší importní partneri Iránu (v %-ách) (2010-2013).

Importní partneri Iránu	2010	2011	2012	2013*
SAE	28,64	26,62	32,2	21,60
Čína	10,44	10,3	22,1	19,64
Južná Kórea	7,00	6,57	7,60	7,88
Nemecko	8,16	5,74	6,20	X
Turecko	4,00	4,50	10,6	7,58
Švajčiarsko	3,91	3,82	0,90	X
Francúzsko	5,00	2,76	1,90	X
Taliansko	3,33	2,51	3,40	X
Japonsko	3,00	2,07	1,20	X
India	2,00	1,88	4,80	8,71

X – v čase písania diplomovej práce údaje neboli k dispozícii.

2013* - údaje z obdobia január - november roku 2013

Zdroj: vlastné spracovanie podľa TRADE MAP – INTERNATIONAL TRADE STATISTICS. 2013. List of supplying markets for the product imported by Iran (Islamic Republic of). [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry.aspx>

V tabuľke 2 sú uvedení najvýznamnejší importní partneri Iránu v období 2010 - 2013. *Krajiny Európskej únie* tiež patrili medzi významných obchodných partnerov Iránu, Irán dovážal v roku 2010 až 8 % objemu svojho importu z Nemecka, 5 % z Francúzska a 3,33 % z Talianska. Uvalením sankčných opatrení na Irán, prestali byť krajiny EÚ významnými importnými partnermi – ich podiel na celkovom importe Iránu v roku 2012 poklesol na 6,2 % v prípade Nemecka, na 1,9 % Francúzska a 3,4 % Talianska. Naopak *Turecko* zdvojnásobilo svoj podiel na exporte do krajiny a v roku 2013 predstavoval dovoz Iránu z Turecka už 7,58 % z celkového dovozu. Podobne sa vyvíjali vzťahy Iránu s *Indiou*, v roku 2010 import z Indie predstavil hodnotu 2 % celkového dovozu Iránu, avšak v 2013 táto hodnota bola už takmer 9 %.⁸⁹

⁸⁹ TRADE MAP – INTERNATIONAL TRADE STATISTICS. 2013. List of supplying markets for the product imported by Iran (Islamic Republic of). [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry.aspx>

Najvýznamnejší exportní partneri Iránu v poslednom období sú zobrazení v tabuľke 3. Najdôležitejším importérom iránskych produktov je už dlhé roky *Čína*. V rokoch 2010 a 2011 exportoval Irán skoro polovicu svojich vyvezených produktov práve do tejto krajiny. V rokoch 2012 a 2013 poklesol iránsky export do Číny, ale aj tak je táto ázijská krajina stále ešte najväčším importérom iránskych produktov na svete.

Druhým najväčším importérom iránskych výrobkov bola dlhodobo *Európska únia*, avšak po zavedení sankcií na import iránskej ropy dovoz EÚ poklesol (v roku 2012 bol podiel EÚ na celkovom exporte Iránu 9,7 %).

V minulom roku *Irak* odobral 14,09 % iránskeho importu – tým sa trojnásobil iracký import z Iránu v porovnaní s rokom 2010. Aj do *Spojených arabských emirátov*, *Indie* aj *Afganistanu* exportoval Irán viac ako pred uvalením medzinárodných sankcií, export sa zvýšil dvoj až trojnásobne.⁹⁰

Tabuľka 3 Najvýznamnejší exportní partneri Iránu (v %-ách) (2010-2013).

Exportní partneri Iránu	2010	2011	2012	2013*
Čína	48,50	51,00	32,50	17,47
Európska únia	18,94	18,87	9,70	X
Irak	5,49	3,56	10,50	14,09
SAE	4,15	3,27	4,45	8,66
India	1,99	1,98	8,90	6,18
Afganistan	1,57	1,44	2,60	5,84
Turecko	0,98	1,07	7,30	X
Singapur	0,16	0,92	2,30	X
Indonézia	0,54	0,87	0,90	X
Južná Kórea	0,54	0,86	1,20	X

X – v čase písania diplomovej práce údaje neboli k dispozícii.

2013* - údaje z obdobia január - november roku 2013

Zdroj: vlastné spracovanie podľa TRADE MAP – INTERNATIONAL TRADE STATISTICS. 2013. List of importing markets for the product exported by Iran (Islamic Republic of) [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.trademap.org/tm_light/Country_SelProductCountry.aspx>

⁹⁰ TRADE MAP – INTERNATIONAL TRADE STATISTICS. 2013. List of importing markets for the product exported by Iran (Islamic Republic of) [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.trademap.org/tm_light/Country_SelProductCountry.aspx>

Z predošlého výkladu je jasné, že medzinárodné sankcie mali vplyv aj na zahraničný obchod Iránu, čo sa prejavilo hlavne vo zvýšení úlohy ázijských krajín v jeho importe a exporte. Keďže Európska únia od začiatku roka 2012 neimportuje iránsku ropu, podiel EÚ na exporte Iránu poklesol.

V tabuľke 4 je zobrazený vývoj zahraničného obchodu Iránu v hodnotovom vyjadrení za obdobie rokov 2008 - 2013. Irán každý rok exportoval viac ako importoval, teda jeho obchodná bilancia bola kladná. Výkyvy exportu sú značné, rozdiely sú veľké medzi rokmi 2008 (export v hodnote 107,219 mld. USD) a 2009 (65,244 mld. USD) a rokmi 2010 - 2012, kedy hodnota exportu v roku 2011 dosiahla hodnotu 130,543 miliárd USD, ale o rok neskôršie exportoval Irán skoro o polovicu menej ako v predošlom roku – 80,776 miliárd USD.⁹¹ V pozadí takéhoto zníženie sú samozrejme medzinárodné sankcie, ktoré obchodovanie Iránu obmedzujú.

Tabuľka 4 Hodnota iránskeho exportu a importu v miliárd USD (2008-2013).

Ukazovateľ	2008	2009	2010	2011	2012
Export	107,219	65,244	83,784	130,543	80,776
Import	58,446	45,877	54,697	63,318	51,225
Obchodná bilancia	+48,773	+19,367	+29,087	+62,224	+29,551

2013* - údaje zahŕňajú dáta za výmenu tovarov bez produktov petrochemického priemyslu z obdobia január - november roku 2013

Zdroj: vlastné spracovanie podľa TRADE COMPETITIVESS MAP. 2013. Trade Performance HS : Exports and imports of Iran. [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://legacy.intracen.org/appli1/TradeCom/TP_TP_CI.aspx?RP=364&YR=2012>

Automobilový priemysel

Iránsky **automobilový priemysel** je významným odvetvím, hlavne od tejto oblasti sa očakávalo zníženie závislosti krajiny na príjmoch z petrochemického priemyslu. Automobilový priemysel začal Irán vybudovať v 60-tých rokoch 20. storočia. Po roku 1979 však nastal drastický pokles vo výrobe a k obnove výroby došlo až v rokoch 2000. Od tohto obdobia rástla produkcia automobilového priemyslu exponenciálne.

Irán postupne zvyšoval výrobu automobilov od roku 2003, keď vyrobil takmer 600 000 vozidiel. Najviac dopravných prostriedkov (1,6 milión) bolo vyrobených v roku 2011,

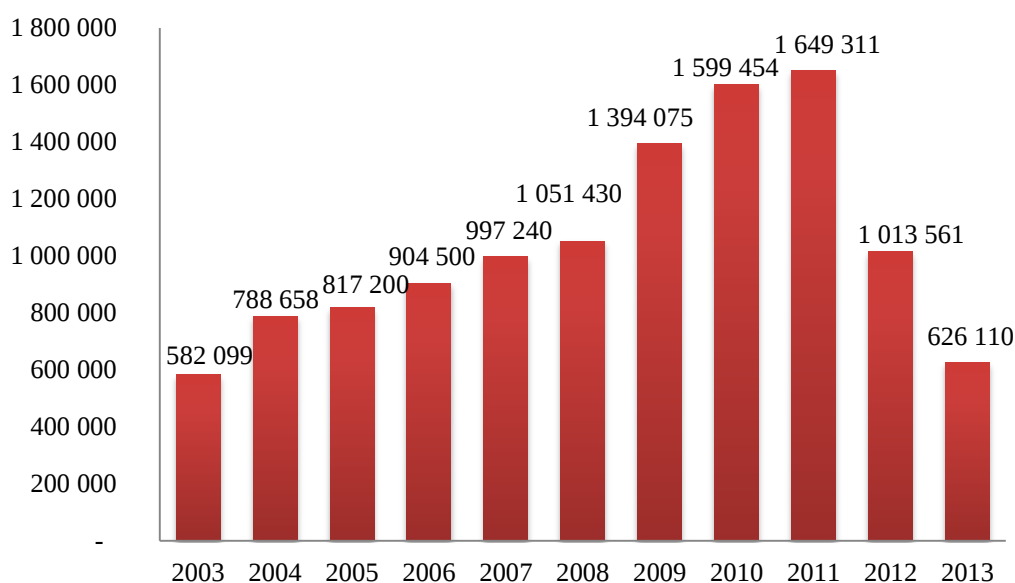
⁹¹ TRADE COMPETITIVESS MAP. 2013. Trade Performance HS : Exports and imports of Iran. [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://legacy.intracen.org/appli1/TradeCom/TP_TP_CI.aspx?RP=364&YR=2012>

čím sa Irán stal 13. najväčším výrobcom vozidiel na svete. Od roku 2012 klesá počet vyrobených automobilov v dôsledku zavedenia sankcií voči Iránu – tým, že do krajiny nie je možné dovážať napríklad ani oceľ a iné súčiastky áut, celkový výrobný proces je predražený a časovo náročnejší. V roku 2012 poklesla výroba oproti roku 2011 o 38,5 %. V roku 2013 bolo vyrobených v Iráne viac ako 626 000 automobilov, čo je desaťročné minimum – v porovnaní s rokom 2012 poklesla výroba o 38,2 %. Krajina poklesla na 21. priečku medzi výrobcami automobilov na svete.^{92 93}

Zavedenie sankcií voči Iránu spôsobilo pokles výroby automobilov, čo vyústilo do zníženia vývozu vozidiel. Pred ich zavedením krajina exportovala automobily hlavne do Iraku, Sýrie a Venezuely – a to viac ako 50 000 automobilov v roku 2012. V roku 2013 bol vývoz neporovnateľne menší – v prvej polovici roku bolo vyvezených len 1 456 automobilov, čo predstavuje 97 %-né zníženie oproti predošlému roku.⁹⁴

Na grafe 14 je znázornený vývoj počtu vyrobených automobilov v Iráne medzi rokmi 2003 a 2013.

Graf 14 Počet vyrobených automobilov v Iráne (2003-2013).

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa OICA. 2014. 2013 – Production Statistics. [online] 2014. [cit. 2014-03-20] Dostupné na internete: <<http://www.oica.net/category/production-statistics/>>

⁹² OICA. 2013. World Motor Vehicle Production by Country and Type. [online] 2013. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <<http://www.oica.net/wp-content/uploads/2013/03/total-production-2012.pdf>>

⁹³ OICA. 2014. 2013 – Production Statistics. [online] 2014. [cit. 2014-03-20] Dostupné na internete: <<http://www.oica.net/category/production-statistics/>>

⁹⁴ REZAIAN, J. 2013. Iran's automakers stalled by sanctions [online] 2013. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <http://www.washingtonpost.com/world/irans-automakers-stalled-by-sanctions/2013/10/14/515725aa-3261-11e3-ad00-ec4c6b31cbed_story.html>

Textilný priemysel

Nielen automobilový priemysel, ale aj textilný priemysel a hlavne výroba kobercov, boli zasiahnuté sankciami. V roku 2010 uvalili Spojené štáty americké sankcie aj na import iránskych kobercov, čo odrezalo islamských predajcov od ich najväčšieho trhu. Sankcie na iránske bankový sektor (2011) znemožnili iránskym obchodníkom akceptovať platby zo zahraničia. Museli zaviesť nový systém ako dostať iránske koberce na americký trh a zinkasovať platby. Riešením bol export kobercov cez Pakistan a Mexiko do USA a platby prechádzali cez krajiny Blízkeho východu, ktoré si účtovali približne 3 % z každej transakcie. Jeden z obchodníkov hovoril: *„Mnohí z nás boli podvedení. Slabí museli opustiť obchod, len silní obchodníci s dobrými známosťami prežili.“*⁹⁵

Po júnovom víťazstve Hassana Rouhaniho v prezidentských voľbách sa podľa obchodníkov s kobercami zvýšil dopyt po kobercoch – podľa niektorých sa zdvojnásobil.

5.3.2 Politické dopady

Politickými vplyvmi medzinárodných sankcií uvalené na Irán je voľba nového iránskeho prezidenta, Hassana Rouhaniho a pohoršenie vzťahov Iránu s Izraelom.

Voľba nového prezidenta

V júni 2013 zvolili Iráncania nového prezidenta. Konzervatívneho vodcu Mahmúda Ahmadínžáda vymenil vo funkcií bývalý jadrový vyjednávač za Irán, Hassan Rouhani, ktorý bol zvolený 15. júna 2013 a ktorý pravdepodobne prinesie uvoľňovanie vzťahov Iránu so zahraničím. Zvolenie nového prezidenta hneď v prvom kole vyvolalo priaznivý ohlas vo svete, keďže ide o medzinárodne skúseného diplomata za ktorým sa jednotili iránske reformné kruhy.

Rouhani vo svojom kampane stavil na hospodárstvo. Ako jediný kandidát zahrnul do svojej kampane povýšenie ekonomiky na úroveň národnej bezpečnosti. Vo svojej predvolebnej kampane povedal, že *„Nestačí, aby sa točili len centrifúgy. Bežať*

⁹⁵ THE ECONOMIST, 2013. A magic comeback? In: *The Economist*, ISSN 0013-0613, 2013, vol. 409, no. 8858, p. 36

musí celá ekonomika.“⁹⁶ Iránčania chceli zmenu, preto vyjadrili svoje sympatie práve Rouhanimu, ktorý sa vyjadroval v predvolebných rozhovoroch o podpore rozšírenie občianskych slobôd a vyhlásil, že chce vyslobodiť niektorých politických väzňov.⁹⁷

Vzťahy s Izraelom

Izrael a Irán neboli vždy nepriateľmi, po vzniku Izraelu v roku 1948 našiel David Ben Gurion spojencov aj v Iráne. Vzťahy krajín sa vyvíjali dobre, Izrael pomáhal Iránu vyškoliť poľnohospodárskych odborníkov, dodával technické know-how a trénoval perzské ozbrojené sily. K zhoršeniu vzťahu Izraelu a Iránu došlo po roku 1979, keď sa k moci dostal ajatolláh Chomejní a začal kritizovať Izrael za obsadenie územia Palestíny a prerušil všetky obchodné vzťahy. Predposledný prezident Iránu, Mahmúd Ahmadinežád so svojimi radikálnymi výrokmi často Izrael kritizoval a povedal, že „*Izrael by mal byť vymazaný z mapy sveta*“.⁹⁸ Nový prezident Iránu, Hassan Rouhani síce oficiálne neuznáva existenciu Izraelu ako štátu, ale dištancoval sa od anti-izraelských výrokov svojho predchodcu.⁹⁹ Napriek tomu, Izrael sa obáva toho, že cieľom iránskeho jadrového programu je zostrojenie jadrovej bomby a krajina je podľa prezidenta Izraelu, Šimona Pereza, nespoľahlivá.¹⁰⁰

5.3.3 Sociálne dopady

Často krát je kritizovaný systém sankcií kvôli tomu, že najviac ovplyvní život jednoduchých občanov krajiny a nie politickú elitu, ktorá svojim správaním vyvolala zavedenie sankcií. To platí aj v prípade Iránu – bohatí ľudia, ktorí majú dobré známosti a angažujú sa v politike, nie sú osobne ohrození sankciami, avšak iránska stredná vrstva pomaly zmizla a životná úroveň ľudí klesá. V krajine chýbajú lieky a potraviny sú predražené. Vďaka sankciám Iránčania nemajú prístup k niektorým softvérom,

⁹⁶ PRESSBURG, A. P. 2013. Teherán začína písať novú kapitolu. In *Trend : týždenník o ekonomike a podnikaní*. Bratislava: TREND Holding, 2013. ISSN 1335-0684, 27. júna 2013, roč. 23, č. 25, s. 34-35.

⁹⁷ THE ECONOMIST. 2013. Iran's New President: Smoother Operator.[online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21582567-hassan-rohani-strikes-liberal-tone-he-ascends-presidency-smoother>>

⁹⁸ ELGOT, J. 2013. Iran's President Mahmoud Ahmadinejad: His Most Outrageous Quotes On 9/11, Israel And The Holocaust. [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.huffingtonpost.co.uk/2013/06/13/irans-president-mahmoud-a_n_3434408.html>

⁹⁹ LATSCHEAN, Th. 2014. Iran und Israel: The best of enemies [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <<http://www.dw.de/iran-und-israel-the-best-of-enemies/a-17437981>>

¹⁰⁰ THE ECONOMIST, 2012. Bombing Iran In: *The Economist*, ISSN 0013-0613, 2012. Vol. 402, no. 8773

napríklad nemôžu si stiahnuť Adobe Acrobat alebo MacAfee AntiVirus a veľa webstránok je zablokovaných.

Nedostatok liekov

Najúčinnšie lieky, ktoré liečia také závažné choroby ako rakovina a AIDS sú vyrábané západnými farmaceutickými spoločnosťami. Aj keď majú tieto farmaceutické spoločnosti legálne uzavreté zmluvy na dodanie liekov a zdravotných pomôcok do Iránu, nemôžu si nájsť dopravné spoločnosti, ktoré by prepravili tieto tovary a banku, ktorá akceptuje platby z Iránu. Dôvodom sú sankcie, ktoré zakazujú všetky transakcie s iránskymi bankami a prepravu tovarov do krajiny. Spojené štáty americké a Európska únia sankciami odrezali krajinu aj od dodávok liekov. Ceny dostupných liekov sú neprimerane vysoké a čierny trh s liekmi narastá.¹⁰¹

Remitencie zo zahraničia

Ďalším problémom iránskeho obyvateľstva je, že Iráncania, ktorí žijú a pracujú v zahraničí nemôžu posilať domov svojim rodičom a príbuzným peniaze.

Napríklad v roku 2012, po zdevastujúcom zemetrasení, ktoré zničilo severnú časť krajiny, ľudia vyzbierali peniaze na pomoc postihnutých Iráncanov, banky však nepreviedli zozbierané peniaze do Iránu. Táto situácia vedie k tomu, že sa ďalej znižuje životná úroveň obyvateľov, lebo chýbajúce remitencie zo zahraničia boli ich zdrojom príjmov.¹⁰²

Ceny potravín

Sankcie majú vplyv aj na ceny potravín. Podľa Medzinárodnej kampane pre ľudské práva cena mäsa, mlieka a ovocia je veľmi vysoká – tieto tovary sú považované za luxusné. Stredná vrstva si nemôže dovoliť kúpiť ani ovocie alebo jogurty.¹⁰³

¹⁰¹ KHANLARZADEH, M. 2013. The Effects of The Economic Sanctions Against Iran. [online] 2013. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <<http://www.jadaliyya.com/pages/index/13200/the-effects-of-the-economic-sanctions-against-iran>>

¹⁰² GORDON, J. 2013. Foreign Policy: The human costs of the Iran sanctions. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <[http://www.mideastafrica.foreignpolicy.com/posts/2013/10/18/the human costs of the iran sanctions](http://www.mideastafrica.foreignpolicy.com/posts/2013/10/18/the_human_costs_of_the_iran_sanctions)>

¹⁰³ BERLINER, U. 2013. Crippled by Sanctions, Iran's Economy Key in Nuclear Deal.[online]. 2013 [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.npr.org/2013/11/25/247077050/crippled-by-sanctions-irans-economy-key-in-nuclear-deal>>

V tabuľke 5 sú porovnané ceny vybraných potravín na iránskom trhu z roku 2007 a v roku 2013. Cena iránskeho národného chleba, sangaku, bola v roku 2007 0,07 EUR, minulý rok stál chlieb takmer dvakrát viac (0,13 EUR). V priemere jedna iránska rodina skonzumuje mesačne 42 sangakov, teda kým v roku 2007 nakúpila chlieb na celý mesiac za 2,94 EUR, v roku 2013 musela za také isté množstvo zaplatiť 5,46 EUR.¹⁰⁴

Tabuľka 5 Porovnanie cien potravín v Iráne, v EUR (2007 a 2013).

Potraviny	Cena v roku 2007	Cena v roku 2013	Percentuálna zmena
Hovädzia mäso (1 kg)	1,06 EUR	6,00 EUR	+566 %
Mlieko (1 liter)	0,12 EUR	0,54 EUR	+450 %
Chlieb	0,07 EUR	0,13 EUR	+85 %
Ryža (1 kg)	0,02 EUR	1,73 EUR	+8650 %

Zdroj: vlastné spracovanie podľa BBC NEWS MIDDLE EAST. 2013. Iran in numbers: How cost of living has soared under sanctions. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-22765716>>

Irán dováža štvrtinu potravín, ktorú spotrebuje. Sice sankcie priamo nezakazujú predaj potravín do Iránu, ale problémom sú opäť financie a preprava – zahraničné banky nemôžu spolupracovať s iránskymi bankami a teda iránsky importéri nevedia vyplatiť svojich zahraničných dodávateľov a prepravcovia majú zakázané prepravovať tovary do Iránu.

Korupcia

Cieľom sankcií je často krát zmeniť politický režim danej krajiny. V skutočnosti v Iráne sa došlo k opaku – bohužiaľ „vdaka“ sankciám sa zvýšila korupcia. Absencia potrebných dopravných a finančných služieb núti obyvateľstvo využiť iné, ilegálne možnosti. Neexistujú skoro žiadne možnosti pre výrobcov ako by mohli importovať suroviny alebo exportovať svoje tovary do zahraničia, preto sa musia spoliehať na

¹⁰⁴ BBC NEWS MIDDLE EAST. 2013. Iran in numbers: How cost of living has soared under sanctions. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-22765716>>

úplatky a politické známosti s blízkym vzťahom k čiernemu trhu s ktorým sú Iránske revolučné gardy veľakrát prepojené.¹⁰⁵

Po zavedení nových sankcií voči Iránu v roku 2010 sa Irán umiestnil v indexe vnímania korupcie publikovaného organizáciou Transparency International na 146. mieste (tabuľka 6). V nasledujúcom roku bola krajina ohodnotená lepšia, obsadila 120. priečku, avšak v posledných dvoch rokoch sa Irán opäť posunul v hodnotení korupcie – v roku 2012 skončil na 133. mieste a v roku 2013 bol v ohodnotení 144.¹⁰⁶

Tabuľka 6 Index vnímania korupcie – ohodnotenie Iránu (2010-2013).

Rok	2010	2011	2012	2013
Umiestnenie	146.	120.	133.	144.
Počet ohodnotených krajín	178	182	176	177

Zdroj: vlastné spracovanie podľa TRANSPARENCY INTERNATIONAL. 2014. Corruption Perception Index – overview. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.transparency.org/research/cpi/overview>>

5.3.4 Iné vplyvy na Irán

Medzi inými vplyvmi medzinárodných sankcií na Irán patria spomalenie vývoja iránskeho jadrového programu, vplyv na dopravu z a do krajiny a vplyv sankcií na ľudské práva v krajine.

Spomalenie vývoja iránskeho jadrového programu

Problematika jadrového programu bola skutočným cieľom zavedenia sankcií na Irán, avšak názory v otázke, či sú sankcie efektívne, sú rôzne. Podľa niektorých, sankčné opatrenia sťažia získanie potrebných materiálov a ľudí na ďalší vývoj iránskeho jadrového programu. Podľa nich sa práve preto spomalil vývoj iránskej jadrovej zbrane, avšak podľa Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (IAEA),

¹⁰⁵ GORDON, J. 2013. Foreign Policy: The human costs of the Iran sanctions. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <http://www.mideastafrica.foreignpolicy.com/posts/2013/10/18/the_human_costs_of_the_iran_sanctions>

¹⁰⁶ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. 2014. Corruption Perception Index – overview. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.transparency.org/research/cpi/overview>>

Irán nezastavil obohacovanie uránu na úroveň 20 % izotopu – teda na úroveň vysoko-obahateného uránu, ktorý môže byť využitý aj na zostrojenie jadrovej zbrane.¹⁰⁷

Preprava do a z krajiny

Sankcie zamerané na medzinárodnú prepravu do a z Iránu (zákaz poistenia ropných tankerov, zákaz stavby a dodávky ropných tankerov, zákaz prenájmu lodí a tankerov na prepravu ropy, sankcie voči iránskej národnej lodiarskej spoločnosti a leteckej spoločnosti) mali vplyv nielen na cielené odvetvia – čiže na petrochemický priemysel a vojenský a nukleárny program Iránu, ale aj na prepravu bežných produktov. Najväčšie prepravné spoločnosti nechcú riskovať právne a finančné problémy, ktoré by im mohli hroziť kvôli porušeniu sankcií. Napríklad NYK Line Ltd. z Hongkongu prestal prepravovať tovary do Iránu v roku 2010. Rok na to, jeden z najväčších prepravných spoločností na svete, dánsky Maersk takisto prestal prepravovať tovary do troch najväčších prístavov Iránu po tom, ako USA uvalili sankcie na spoločnosť, ktorá prevádzkovala tieto prístavy.¹⁰⁸

Ľudské práva

Podľa správy ICAN (International Civil Society Action Network) sankcie majú najväčší vplyv na iránske ženy a deti, pravdepodobne práve oni stratia najviac kvôli medzinárodným opatreniam. Podľa správy Network-u, ženy sú vytláčané z pracovného trhu a nezamestnanosť žien rastie rýchlejšie ako nezamestnanosť mužov. Táto zvýšená nezamestnanosť môže viesť k nárastu domáceho násillia v Iráne.

Podľa Sussany Tahmasebi z ICAN-u, ktorá skúmala vplyv sankcií na Irak a Irán, rodiny preferujú vzdelávanie svojich synov pred dievčatami. Rodiny sú v takýchto situáciách viac náchylné k donúteniu svojich dcér do manželstiev v skorom veku. Z dôvodu vysokej miery nezamestnanosti, môže stúpať počet žien a dievčat, ktoré budú nútené k prostitúcii.¹⁰⁹

¹⁰⁷ KATZMAN, K. 2014. Iran Sanctions. In: *Congressional Research Service*. [online] 2014. [cit. 2014-03-28]. Dostupné na internete: <<https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS20871.pdf>>

¹⁰⁸ GORDON, J. 2013. Foreign Policy: The human costs of the Iran sanctions. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <http://www.mideastafrica.foreignpolicy.com/posts/2013/10/18/the_human_costs_of_the_iran_sanctions>

¹⁰⁹ ZAHEDI, D. 2013. Manufacturing, Blue Collar Workers, and the Urban Poor. In: *A Growing Crisis – The Impact of Sanctions and Regime Policies on Iranians' Economic and Social Rights*. [online] 2013.

Sankcie budú mať vplyv aj na zvýšenie rozdielov medzi úrovňou gramotnosti a vzdelávanie žien a mužov v Iráne. Hoci v poslednom období Irán zvýšil úroveň vzdelávania žien v krajine, avšak v roku 2012 niekoľko univerzít a vysokých škôl v Iráne vyhlásilo, že zrušia kurzy pre ženy.¹¹⁰ Z dlhodobého hľadiska takéto rozhodnutia a sankcie môžu viesť k zníženiu rodovej rovnosti.

5.4 Vplyv uvalenia sankcií na EÚ

Uplatňovanie sankcií na Irán má vplyv aj na Európsku úniu. Spoločenstvo bolo pre Irán pred uvalením sankcií dôležitým obchodným partnerom. Pre EÚ predstavoval podiel importu z Iránu 1 %. Po zavedení sankčných opatrení sa však obchodné vzťahy EÚ a Iránu zmenili a obchodujú spolu menej ako predtým.

5.4.1 Zahraničný obchod Európskej únie s Iránom

Spoločenstvo malo s Iránom zvyčajne pasívnu obchodnú bilanciu a to hlavne z dôvodu veľkého importu iránskej ropy do EÚ. V rokoch 2008 a 2009, pred zavedením sankcií na iránsku ekonomiku, EÚ importovala produkty v hodnote 10 - 15 miliárd EUR. Európska únia doviezla v tomto období z Iránu najmä palivá a chemické produkty. Po roku 2010, keď EÚ zaviedla sankcie voči Iránu, zahraničný obchod EÚ s Iránom ostal na úrovni predošlých rokov, prepád spoločného obchodu nastalo až v roku 2012, keď Únia vyhlásila embargo na dovoz iránskej ropy – na komoditu, ktorá z pohľadu spoločného obchodu EÚ a Iránu bola najdôležitejšia.

V roku 2012 importovala EÚ produkty z Iránu len vo výške 5,6 miliárd EUR (0,3 %-ný podiel na celkovom importe EÚ), ale vyviezla tovary a služby v hodnote 7,4 miliárd EUR (0,4 %-ný podiel na exporte EÚ).¹¹¹ V tabuľke 7 je zobrazený zahraničný obchod Únie s Iránom v rokoch 2008 až 2012.

[cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.iranhumanrights.org/wp-content/uploads/A-Growing-Crisis.pdf>> p. 124-126

¹¹⁰ BBC NEWS MIDDLE EAST. 2013. Iran in numbers: How cost of living has soared under sanctions. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-22765716>>

¹¹¹ EUROPEAN COMMISSION. 2013. Iran – Trade with Iran. [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_111518.pdf>

Tabuľka 7 Zahraničný obchod EÚ s Iránom (2008-2012).

Ukazovateľ	2008	2009	2010	2011	2012
Import (mld. EUR)	15,9	9,4	14,5	16,5	5,6
Import (%)	1,0	0,8	0,9	1,0	0,3
Export (mld. EUR)	11,3	10,4	11,3	10,5	7,4
Export (%)	0,9	0,9	0,8	0,7	0,4
Obchodná bilancia (mld. EUR)	-4,6	1,0	-3,2	-6,0	1,7

Zdroj: vlastné spracovanie podľa EUROPEAN COMISSION. 2013. Iran – Trade with Iran. [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_111518.pdf>

5.4.2 Dovoz ropy do Európskej únie

Európska únia bola dlhé roky odberateľom iránskej ropy. V tabuľke 8 je zobrazený import tejto komodity podľa regiónov v období 2005 - 2013. Najväčším dodávateľom ropy do Európskej únie dlhodobo je **región štátov bývalého Sovietskeho zväzu** na čele s Ruskou Federáciou – táto časť sveta dodáva do EÚ približne 40 % celkového importu Spoločenstva.

Blízky východ bol po regióne bývalých štátov Sovietskeho zväzu druhým najväčším dodávateľom ropy do EÚ – v rokoch 2005 a 2006 dodával tento región až pätinu celkového importu EÚ. V roku 2007 prebehla **Afrika** v podiele na importe EÚ Blízky východ, ktorá postupne zvýšila svoj podiel na importe ropy EÚ na 20 % a neskôr až na 25 % (v rokoch 2012 a 2013). Podiel Blízkeho východu na importe ropy postupne klesal od roku 2007, keď podiel arabských krajín na dovoze ropy EÚ predstavoval 19 %. V minulom roku mal región už len 13,65 %-ný podiel na celkovom importe ropy EÚ. Dôvodom zníženia podielu regiónu na dovoze Európskej únie je zhoršenie vzťahov s **Iránom** a následne uvalenie sankcií na krajinu. Irán dodal do EÚ v roku 2005 252,240 milión barelov ropy, čo predstavoval 6,01 % z celkového importu Spoločenstva. Po tomto roku klesol podiel Iránu na 3,15 % v roku 2010 (212,749 milión barelov ropy). Práve v tomto roku zaviedla Únia sankcie na iránsky ropný priemysel (zakázala poistenie iránskych ropných tankerov), po tomto období odobrala EÚ ešte 218,374 milión barelov ropy. V januári 2012 vyhlásila EÚ embargo na dovoz ropy z Iránu a to spôsobilo, že v danom roku EÚ importovala z Iránu len 50,314 milión

barelov ropy (1,33 %-ný podiel na celkovom dovoze EÚ v roku 2012). V roku 2013 už EÚ ropu z Iránu nedovážala.¹¹²

Výpadky EÚ pokryla väčšími dodávkami z Afriky (podiel Afriky na dovoze EÚ sa zvýšil na 25,47 %) a z bývalých krajín Sovietskeho zväzu (ich podiel na importe EÚ sa zvýšil na 42,02 %).

Tabuľka 8 Import ropy Európskej únie – v %-ách (2005-2013).

Import ropy z:	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Blízky východ	21,59%	20,79%	19,31%	17,83%	16,12%	17,09%	19,47%	15,63%	13,65%
<i>z toho Irán</i>	6,01%	5,99%	5,84%	4,92%	4,65%	3,15%	5,98%	1,33%	0,00%
<i>v mil.bareloch</i>	252,240	248,617	238,813	205,138	177,581	212,749	218,374	50,314	0,000
Afrika	19,38%	18,97%	19,80%	23,23%	22,01%	21,62%	18,40%	25,58%	25,47%
Ázia	0,08%	0,21%	0,44%	0,07%	0,03%	0,00%	0,08%	0,04%	0,01%
Bývalý Sovietsky zväz	38,40%	39,46%	41,03%	38,40%	41,53%	42,40%	43,54%	40,86%	42,02%
Európa	17,36%	16,70%	15,82%	16,99%	17,27%	15,59%	15,11%	13,62%	13,97%
Amerika	3,19%	3,87%	3,60%	3,48%	3,04%	3,30%	3,40%	4,27%	4,88%
	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Zdroj: vlastné spracovanie podľa EUROPEAN COMMISSION - ENERGY. 2014. Market observatory & Statistics – EU Crude oil imports. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/energy/observatory/oil/import_export_en.htm>

5.5 Rokovanie medzi Iránom a Západom

Problematika iránskeho jadrového programu sa rieši aj cestou diplomatických rozhovorov, počas ktorých sa veľmoci a Irán snažia dosiahnuť kompromis. Doteraz žiadne rokovanie nepriniesli finálnu dohodu medzi stranami.

5.5.1 Priebeh rokovaní

Rokovania medzi Iránom a ostatnými krajinami sa začali v roku 2003, rok po tom, ako vyšlo najavo, že Irán utajuje svoj jadrový program. Počas obdobia 2003 až 2005 začal Irán rokovať s tromi krajinami Európskej únie, s Francúzskom, Nemeckom a Spojeným kráľovstvom (spolu nazývané E3), neskôršie v roku 2006 sa pripojili k iniciatíve týchto krajín aj Čína, Rusko a Spojené štáty americké, a tak sa vytvorilo

¹¹² EUROPEAN COMMISSION - ENERGY. 2014. Market observatory & Statistics - EU Crude oil imports. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/energy/observatory/oil/import_export_en.htm>

skupina P5+1 – z piatich stálych členov Bezpečnostnej rady OSN (Čína, Francúzsko, Rusko, Spojené kráľovstvo a USA), doplnené Nemeckom.

Skupina P5+1 opisuje rokovania s Iránom ako jednu z dvoch možností ako dosiahnuť cieľ zastaviť Irán vo vývoji jadrovej zbrane. Druhou možnosťou, ktorú si Francúzsko, Nemecko a Spojené kráľovstvo spolu s USA vybrali, je uvalenie sankčných opatrení na Irán z dôvodu vybudovania reaktoru na spracovanie ťažkej vody a obohacovania uránu na úroveň, na ktorej by urán mohol byť využitý na zostrojenie jadrovej zbrane.

Irán sľuboval počas rokovaní so skupinou P5+1, že nezostrojí zbrane hromadného ničenia a zastaví obohacovanie jadra na nepovolenú úroveň. Jeho činy a fakt, že nespolupracoval s pracovníkmi Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (IAEA) však vyvolali v krajinách nesúhlas. Z tohto dôvodu USA a Európska únia zaviedli voči Iránu sankcie.¹¹³

5.5.2 *Joint Plan of Action*

Kladným krokom v priebehu rokovaní medzi Iránom a skupinou P5+1 bolo podpísanie dohody v Ženeve 24. novembra 2013. V dohode (tzv. **Joint Plan of Action**) Irán súhlasil s obmedzením svojho jadrového programu v priebehu šiestich mesiacov výmenou za zmiernenie sankcií zo strany západných veľmocí. Podľa dohody Irán nesmie obohacovať urán nad 5 %, čo je dostatočná miera pre výrobu paliva pre jadrovú elektrárňu v Busheri, ale nestačí na výrobu jadrovej zbrane. Krajina takisto súhlasila s tým, že zneškodní svoje zásoby uránu obohateného na 20 %, nepostaví žiadne nové centrifúgy a povolí vstup inšpektorom IAEA do podozrivých miest. Západní veľmoci sa zaviazali, že v priebehu nasledujúceho polroka neuvalia na Irán nové sankcie a zmiernia niektoré opatrenia, ktoré zaviedli v minulosti:

- zmiernia sankcie uvalené na petrochemický priemysel Iránu,
- umožnia súčasným odberateľom ropy Iránu, aby odoberali také priemerné množstvo komodity, aké odoberali aj doteraz,
- zastavia sankcie poisťovacích a prepravných služieb,
- zastavia sankcie uvalené na obchod drahých kovov krajiny a

¹¹³ DAVENPORT, K. 2014. History of Official Proposals on the Iranian Nuclear Issue. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.armscontrol.org/factsheets/Iran_Nuclear_Proposals>

- zrušia sankcie uvalené na automobilový priemysel Iránu.¹¹⁴

Tento balík úľav dosahuje výšku 40 miliárd USD, t.j. približne 40 % celkových sankcií uvalených na Irán svetovými mocnosťami, keďže podľa odborníkov sankcie stoja krajinu ročne 100 miliárd USD.¹¹⁵

Síce ešte nedošlo k finálnej dohode medzi piatimi stálymi členmi Bezpečnostnej rady OSN a Nemecka s Iránom, ale podpísanie tejto dohody svedčí o tom, že obidve strany majú svoje ciele, ale sú schopní dohodnúť sa.

¹¹⁴ EUROPEAN UNION-EXTERNAL ACTION. 2013. Joint Plan of Action. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131124_03_en.pdf>

¹¹⁵ TASR. 2013. Irán môže získať na zmiernení sankcií až 40 miliárd dolárov. [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <<http://hn.hnonline.sk/svet-120/iran-moze-ziskat-na-zmierneni-sankcii-az-40-miliard-dolarov-594292>>

Záver

V práci sme skúmali aký vplyv mali medzinárodné sankcie uvalené na Irán na hospodárstvo krajiny. Zameriavali sme sa na dôvod, prečo sa rozhodli západné veľmoci uvaliť sankcie na Irán. Dôvodom takéhoto kroku bol iránsky jadrový program, ktorého údajným cieľom je zostrojenie jadrovej zbrane. Hoci Irán popiera toto tvrdenie, jeho činy hovoria o inom – krajina obohacovala urán na úroveň vysoko-obohateného uránu (20 % izotopu), ktorý môže byť využitý v jadrových zbraniach a nepovolila vstup inšpektorom Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (IAEA) do oblastí jadrového programu s podozrivými činnosťami.

Medzinárodné sankcie mali na Irán veľký vplyv. Zákaz poisťovania ropných tankerov a prepravy tovaru z a do krajiny, spolu s finančnými sankciami, sťažili zahraničný obchod krajiny nielen so štátmi, ktoré ich zaviedli voči Iránu, ale aj s ostatnými krajinami sveta. Uvalenia embarga na dovoz iránskej ropy do Európskej únie spôsobilo výpadok na príjmoch z predaja ropy Iránu. Preto mali tieto sankcie vplyv na hospodárstvo krajiny. Hrubý domáci produkt krajiny klesá, nezamestnanosť v krajine rastie. Ďalším problémom Iránu je vysoká inflácia, ktorá spôsobila znehodnotenie iránskeho riálu, ktorý je považovaný za najmenej hodnotnú menu na svete. Okrem toho, medzinárodné sankcie vplývali aj na ťažbu a export najdôležitejšieho zdroju príjmov krajinu, na ropu. Po zavedení sankcií poklesla produkcia a predaj ropy na úroveň z 80-tych rokov. Kvôli sankciám musela krajina zmeniť svoju zahraničnoobchodnú politiku, Irán začal viac obchodovať s ázijskými krajinami, ktoré nepodporili iniciatívu západných mocností. Vďaka sankciám má problém aj automobilový a textilný priemysel krajiny.

Kritizovaný systém sankcií, ktorý podľa niektorých odborníkov ohrozuje najmä obyvateľov, sa prejavil aj v prípade Iránu ako nedostatočne premyslený nátlak, keďže opatrenia vo veľkej miere ovplyvnili život bežných Iráncanov. V krajine je nedostatok liekov, potraviny sú predražené, zvýšila sa miera korupcie a životná úroveň v krajine klesá. Ľudské práva sú častejšie nedodržiavané ako pred uvalením sankcií a v krajine sa zvýšila rodová nerovnosť.

Jediným pozitívnym vplyvom sankcií je zvolenie nového prezidenta, Hassana Rouhaniho, ktorý je vnímaný pozitívne a očakáva sa od neho, že prinesie uvoľnenie napätia medzi Iránom a Západom.

Vďaka Rouhaniho vystupovaniu a sľubom Iránu, že zastavia obohacovanie uránu na úroveň 20 % izotopu, došlo po podpísaní dohody medzi skupinou P+1 a Iránom na konci roku 2013, k zmierneniu niektorých sankcií. Joint Plan of Act je dôležitým krokom, ktorý možno, povedie ku konečnej dohode medzi Iránom a západnými mocnosťami.

Podľa nášho názoru, uvalenie sankcií zo strany svetových veľmocí bolo rozumným krokom, ale problémom je charakter sankcií, ktorý má vplyv nielen na cielené odvetvie ekonomiky, teda nielen na iránsky jadrový program, ale aj na bežných obyvateľov krajiny, ktorí sa dostávajú do ťažkostí a ich životná úroveň klesá.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Knižné pramene

1. CARTER, B. E. 2008. International economic sanctions : improving the haphazard U.S. legal regime. re-issue. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. ISBN 0-521-06706-5, s. 290
2. GONDA, V.: 2006, Ako napísať a úspešne obhájiť diplomovú prácu, ISBN 80-8044-077-8, s. 135
3. HILL, Ch. 2003. The Changing Politics of Foreign Policy. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2003. ISBN 978-0-33375-423-8, s. 376
4. HUFBAUER et al. 2007. Economic Sanctions Reconsidered. 3rd ed. Washington: Peterson Institute for International Economics, 2007. ISBN 978-0-88132-408-2, s. 248
5. KLUČKA, J. 2011. Medzinárodné právo verejné: (všeobecná a osobitná časť). 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8078-414-0, s. 725
6. OXFORDSKÝ SLOVNÍK SVETOVEJ EKONOMIKY, 2000. Praha: Ottovo nakladatelství, 2000. ISBN 80-7181-463-6, s. 762
7. ZUBALOVÁ, Ľ. 2012. Vplyv medzinárodných sankcií na hospodárstvo Iránu. In *Vedecké state členov Katedry medzinárodného obchodu Obchodnej fakulty 2012*. [zborník] Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. ISBN 978-80-225-3550-2, s. 102-107

Časopisecké pramene

1. PRESSBURG, A. P. 2012. Irán rozdeľuje svet. In *Trend : týždenník o ekonomike a podnikaní*. Bratislava: TREND Holding, 2012. ISSN 1335-0684, 1. marca 2012, roč. 22, č. 8, s. 30-31.
2. PRESSBURG, A. P. 2013. Teherán začína písať novú kapitolu. In *Trend : týždenník o ekonomike a podnikaní*. Bratislava: TREND Holding, 2013. ISSN 1335-0684, 27. júna 2013, roč. 23, č. 25, s. 34-35.
3. PYTELOVÁ, K. 2009. Právne následky porušenia záväzkov medzinárodného práva - protiopatrenia štátov a sankcie medzinárodných organizácií. In *EDAMBA 2009 : medzinárodná vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov : zborník*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2009. ISBN 978-80-225-2873-3, s. 206
4. ŠÁLEK, M. 2013. Politický systém Iránskej islamskej republiky. In *Almanach: aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava: Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, 2013. ISSN 1337-0715, 2013, roč. 8, č. 1, s. 179.
5. TEREM, P. - HUSENICOVÁ, L. - ŠUPLATA, M. 2011. Energetická bezpečnosť v kontexte mierového využívania jadrovej energie. In *Politické vedy : časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2011. ISSN 1335-2741, 2011, roč. 14, č. 1, s. 64-65.
6. THE ECONOMIST, 2013. A magic comeback? In: *The Economist*, ISSN 0013-0613, 2013, vol. 409, no. 8858, p. 36
7. THE ECONOMIST, 2012. Bombing Iran In: *The Economist*, ISSN 0013-0613, 2012. Vol. 402, no. 8773

Internetové pramene

1. ABDUL-HAMID, O. 2014. World Crude Oil Export by County. In: *OPEC: Annual Statistical Bulletin 2013*. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2013.pdf>
2. AKTUALITY.SK. 2014. Irán – jadrový program. [online] 2014. [cit. 2014-03-06]. Dostupné na internete: <<http://tema.aktuality.sk/iran--jadrovy-program/>>
3. ALJAZEERA. 2008. Bush extends Syria sanctions. [online]. 2008 [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2008/%2005/200861501517103412.html>>
4. ATIEH BAHAR CONSULTING. 2008. Iran's Automotive Industry Overview. [online] 2008. [cit. 2014-03-20] Dostupné na internete: <<https://web.archive.org/web/20110707182609/http://www.atiehbahar.com/Resource.aspx?n=1000042>>
5. BBC NEWS. 2011. Crunch time for Caspian caviar. [online] 2011. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/1394717.stm>>
6. BBC NEWS MIDDLE EAST. 2013. Iran in numbers: How cost of living has soared under sanctions. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-22765716>>
7. BBC NEWS. 2013. Iran's Key Nuclear Sites. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-11927720>>
8. BERLINER, U. 2013. Crippled by Sanctions, Iran's Economy Key in Nuclear Deal.[online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.npr.org/2013/11/25/247077050/crippled-by-sanctions-irans-economy-key-in-nuclear-deal>>
9. BESSLER, M. – GARFIELD, R. – McHUGH, G. 2004. Sactions Assesment Handbook. Assessing the Humanitarian Implications of Sanctions. United Nations, Inter Agency Standing Committee (IASC). [online] 2004. [cit. 2013-04-05]. Dostupné na internete: <<http://www.seco.admin.ch/themen/00513/00620/00639/00641/index.html?lang=en&download=NHzLpZeg7t,lnp6I0NTU042l2Z6ln1ad1IZn4Z2qZpnO2Yuq2Z6gpJCDdIF8gmym162epYbg2cJjKbNoKSn6A-->>>
10. CESTOVANIE.SK. 2013. Irán. 2013[online] 2013. [cit. 2013-10-01] Dostupné na internete: <<http://cestovanie.aktuality.sk/clanok/316/iran/>>
11. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. 2012. Council Conslusion on Iran – 3142th FOREIGN AFFAIRS Council Meeting. [online] 2012. [cit. 2014-03-06]. Dostupné na internete: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/127446.pdf>
12. COWELL, A. – GLADSTONE, R. 2014. U.N. Inspectors Visit Uranium Mine in Iran, Media Report. In: *The New York Times*. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2014/01/30/world/middleeast/united-nations-inspectors-visit-uranium-mine-in-iran.html>>
13. CURTIS, E.G. – HOOGLUND, E. 2008. Agriculture, Forestry, and Fishing. [online] 2008. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: < http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/pdf/CS_Iran.pdf>
14. DANESH, M.A. 2014. OPEC Crude Oil Production. In: *OPEC: Monthly Oil Market Report – 12 March 2014*. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/MOMR_March_2014.pdf>

15. DAVENPORT, K. 2014. History of Official Proposals on the Iranian Nuclear Issue. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.armscontrol.org/factsheets/Iran_Nuclear_Proposals>
16. DRULÁKOVÁ, R. - TRÁVNÍČKOVÁ, Z. - ZEMANOVÁ, Š. 2009. Ekonomické sankce na počátku 3. tisíciletí. In *Mezinárodní vztahy*. - Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2009. ISSN 0323-1844, 2009, roč. 44, č. 1, s. 68-69. Dostupné na internete: <www.iir.cz/upload/Mezinarodni%20vztahy/Archiv/2009/MV012009.pdf>
17. ELGOT, J. 2013. Iran's President Mahmoud Ahmadinejad: His Most Outrageous Quotes On 9/11, Israel And The Holocaust. [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.huffingtonpost.co.uk/2013/06/13/irans-president-mahmoud-a_n_3434408.html>
18. ENCYCLOPEDIA BRITANNICA. 2013. Iran. [online] 2013. [cit. 2013-04-06] Dostupné na internete: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/293359/Iran>>
19. EUROPEAN COMMISSION. 2013. Iran – Trade with Iran. [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_111518.pdf>
20. EUROPEAN COMMISSION - ENERGY. 2014. Market observatory & Statistics – EU Crude oil imports. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/energy/observatory/oil/import_export_en.htm>
21. EUROPEAN UNION. 2013. Restrictive measures (sanctions) in force. [online] 2013. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/docs/measures_en.pdf>
22. EUROPEAN UNION-EXTERNAL ACTION. 2013. Joint Plan of Action. [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131124_03_en.pdf>
23. EURÓPSKA KOMISIA. 2009. Sankcie. [online]. 2009 [cit. 2013-10-06]. Dostupné na internete: <http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/docs/index_sk.pdf>
24. FOOD AND AGRICULTURAL COMMODITIES PRODUCTION. 2011. Country rank in the world, by commodity – Iran. [online] 2011. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>>
25. GALTUNG, J. 1967. On the Effects of International Economic Sanctions – with Examples from the Case of Rhodesia. [online]. 1967 [cit. 2013-10-08] Dostupné na internete: <http://www.stanford.edu/class/ips216/Readings/galtung_67.pdf>
26. GORDON, J. 2013. Foreign Policy: The human costs of the Iran sanctions. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <http://www.mideastafrica.foreignpolicy.com/posts/2013/10/18/the_human_costs_of_the_iran_sanctions>
27. HEDVABNASTEZKA.CZ. 2006. Historie Íránu. [online] 2006. [cit. 2013-10-10] Dostupné na internete: <<http://www.hedvabnastezka.cz/zeme/asie/iran/asie-iran-historie/>>
28. HUFBAUER, G. C. 1997. Economic Sanctions: America's Folly. [online]. 1997 [cit. 2013-10-08] Dostupné na internete: <<http://www.cfr.org/trade/economic-sanctions-americas-folly/p62>>
29. iDNES.cz, ČTK. 2013. Čína pomáhá Íránu, kupuje od něj více ropy i přes mezinárodní sankce. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <http://ekonomika.idnes.cz/dovoz-ropy-z-iranu-do-ciny-dc2-/eko-zahranicni.aspx?c=A130121_093453_eko-zahranicni_spi>
30. INDEXMUNDI. 2013. Iran Economy Profile 2013. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete <http://www.indexmundi.com/iran/economy_profile.html>

31. INTELLIGENTE UNIT, THE ECONOMIST. 2012. Oil sanctions on Iran: Cracking under pressure? [online] 2012. [cit. 2013-10-06]. Dostupné na internete: <http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Iran_Oil_Sanctions_WEB.pdf&mode=wp&campaignid=IranOil2012>
32. IRAN CHAMBER SOCIETY. 2013. History of Iran - Islamic Revolution of 1979 [online] 2013. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <http://www.iranchamber.com/history/islamic_revolution/islamic_revolution.php>
33. IRAN CHAMBER SOCIETY. 2013. History of Iran - Mohammad Reza Shah Pahlavi - Arya Mehr and Shahanshah (King of the Kings). [online] 2013. [cit. 2013-10-10] Dostupné na internete: <http://www.iranchamber.com/history/mohammad_rezashah/mohammad_rezashah.php>
34. IRAN DAILY. 2007. Trade With PGCC To Improve. [online] 2007. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://web.archive.org/web/20080307100713/http://iran-daily.com/1386/3029/html/economy.htm>>
35. IRICA. 2014. Non oil export and imports in 11 months.[online] 2014. [cit. 2014-03-27] Dostupné na internete: <<http://www.irica.gov.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx?Object=News&CategoryID=68bde3d2-c2d5-411f-a8b8-2b50ce202c04&WebPartID=eaeb88ea-5520-4088-b6a2-b921d138ecad&ID=8bc9558c-070b-4b90-8951-97244d767564>>
36. ISIS – NUCLEAR IRAN. 2014. Nuclear Sites – Natanz. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.isisnucleariran.org/sites/detail/natanz/>>
37. JAVYS. 2014. Informačný servis – Energetický slovník: ťažká voda. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.javys.sk/sk/informacny-servis/energeticky-slovník/T/tazka-voda>>
38. KATZMAN, K. 2014. Iran Sanctions. In: *Congressional Research Service*. [online] 2014. [cit. 2014-03-28]. Dostupné na internete: <<https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS20871.pdf>>
39. KHANLARZADEH, M. 2013. The Effects of The Economic Sanctions Against Iran. [online] 2013. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <<http://www.jadaliyya.com/pages/index/13200/the-effects-of-the-economic-sanctions-against-iran>>
40. KOVÁŘÍK, M. 2012. Stratégia odradenia EU v kontexte iránskeho jadrového programu. [online] 2012. [cit. 2013-04-06]. s. 7-8. Dostupné na internete: <http://is.muni.cz/th/273475/fss_m/Kovarik_diplomova_praca_BSS_final.pdf>
41. LATSCHAN, Th. 2014. Iran und Israel: The best of enemies [online] 2014. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <<http://www.dw.de/iran-und-israel-the-best-of-enemies/a-17437981>>
42. LEAKSOURCE. 2013. Iran Owns 7 % of World's Mineral Reserves.[online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://leaksource.info/2013/04/15/iran-owns-7-of-worlds-mineral-reserves/>>
43. MATONIS, J. 2013. Forbes.com – Iranian Rial Currency Targeted For Destruction.[online] 2013. [cit. 2014-03-28]. Dostupné na internete: <<http://www.forbes.com/sites/jonmatonis/2013/06/17/government-of-worlds-reserve-currency-targets-iranian-rial/>>
44. Map of Iran. 2013 [online]. Dostupné na internete: <http://www.lonelyplanet.com/maps/middle-east/iran/map_of_iran.jpg>
45. MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA. 2010. Základná informácia o teritóriu – Irán. [online] 2009. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CFEQFjAE&ur>>

- [l=http%3A%2F%2Fwww.economy.gov.sk%2Fext_dok-zit-iran-09-2010%2F135054c%3Fext%3Dorig&ei=Nd1aUoSsAeel4AT-kIGABw&usg=AFQjCNGvW0wd63oQhjECDoCqB5U4xkNHQQ&sig2=vNHgjaSlHhsETpCkOL3M-w&bvm=bv.53899372,d.bGE&cad=rja](http%3A%2F%2Fwww.economy.gov.sk%2Fext_dok-zit-iran-09-2010%2F135054c%3Fext%3Dorig&ei=Nd1aUoSsAeel4AT-kIGABw&usg=AFQjCNGvW0wd63oQhjECDoCqB5U4xkNHQQ&sig2=vNHgjaSlHhsETpCkOL3M-w&bvm=bv.53899372,d.bGE&cad=rja)
46. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH PRÍLEŽITOSTI. 2013. Sankcie EÚ. [online] 2013. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: http://www.mzv.sk/sk/europske_zalezitosti/europske_politiky-sankcie_eu >
47. OICA. 2014. 2013 – Production Statistics. [online] 2014. [cit. 2014-03-20] Dostupné na internete: <http://www.oica.net/category/production-statistics/>
48. OICA. 2013. World Motor Vehicle Production by Country and Type. [online] 2013. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <http://www.oica.net/wp-content/uploads/2013/03/total-production-2012.pdf>
49. OPEC – OPEC Share of World Crude Oil reserves – 2012. [online] Dostupné na internete: http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm
50. PAYVAND IRAN NEWS... 2003. IRAN: Focus on reverse migration. [online] 2013. [cit. 2013-10-01] Dostupné na internete: <http://www.payvand.com/news/03/nov/1135.html>
51. PressTV. 2011. Iran's mineral exports up 39 percent. [online] 2011. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <http://edition.presstv.ir/detail/160504.html>
52. RENNACK, E.D. – SHUEY, R.D. 1997. Economic Sanctions to Achieve U.S. Foreign Policy Goals: Discussion and Guide to Current Law [online] 1997. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <http://www.fas.org/man/crs/crs-sanction.htm>
53. REZAIAN, J. 2013. Iran's automakers stalled by sanctions [online] 2013. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: http://www.washingtonpost.com/world/irans-automakers-stalled-by-sanctions/2013/10/14/515725aa-3261-11e3-ad00-ec4c6b31cbed_story.html
54. SITA. 2013. Iránsky prezident po ôsmich rokoch končí, strieda ho Rauháni. [online] 2013. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <http://www.webnoviny.sk/svet/iransky-prezident-po-osmich-rokoch-kon/711777-clanok.html>
55. ŠTĚPÁNKOVÁ, K. 2003. Politický systém - mnoho pojistek proti demokracii – Zaostřeno na Írán. [online] 2003. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <http://www.infoservis.net/art.php?id=1059567330>
56. THE ECONOMIST. 2013. Iran's New President: Smoother Operator.[online] 2013. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21582567-hassan-rohani-strikes-liberal-tone-he-ascends-presidency-smoother>
57. TASR. 2013. Írán môže získať na zmiernení sankcií až 40 miliárd dolárov. [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://hn.hnonline.sk/svet-120/iran-moze-ziskat-na-zmierneni-sankcii-az-40-miliard-dolarov-594292>
58. THE WORLD BANK. 2013. Doing Business 2014 – Regional Profile: Middle East and North Africa (MENA). [online] 2013. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <http://www.doingbusiness.org/Reports/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Profiles/Regional/DB2014/DB14-Middle-East-North-Africa.pdf>
59. THE WORLD BANK. 2013. Iran, Islamic Rep. – Data. [online] 2013. [cit. 2013-11-06] Dostupné na internete: <http://data.worldbank.org/country/iran-islamic-republic>
60. THE WORLD FACTBOOK. 2013. Iran - Economy. [online] 2013 [cit. 2013-04-06] Dostupné na internete: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html> >
61. THE WORLD FACTBOOK. 2013. Iran – population. [online] 2013. [cit. 2013-10-01] Dostupné na internete: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>

62. THE WORLD FACTBOOK. 2013. Iran – population pyramid. [online] 2013. [cit. 2013-10-01] Dostupné na internete: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/graphics/population/IR_popgraph%202013.bmp>
63. TRADE COMPETITIVESS MAP. 2013. Trade Performance HS : Exports and imports of Iran. [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://legacy.intracen.org/appli1/TradeCom/TP_TP_CI.aspx?RP=364&YR=2012>
64. TRADE MAP – INTERNATIONAL TRADE STATISTICS. 2013. List of importing markets for the product exported by Iran (Islamic Republic of) [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.trademap.org/tm_light/Country_SelProductCountry.aspx>
65. TRADE MAP – INTERNATIONAL TRADE STATISTICS. 2013. List of supplying markets for the product imported by Iran (Islamic Republic of). [online] 2013. [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <http://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry.aspx>
66. TRADINGECONOMICS. 2014. Iran – GDP Annual Growth Rate. [online] 2014 [cit. 2014-03-26] Dostupné na internete: <<http://www.tradingeconomics.com/iran/gdp-growth-annual>>
67. TRADING ECONOMICS. 2014. Iran Inflation Rate. [online] 2014. [cit. 2014-02-16]. Dostupné na internete: <<http://www.tradingeconomics.com/iran/inflation-cpi>>
68. TRADING ECONOMICS. 2014. Iran – Unemployment Rate. [online] 2014. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na internete: <<http://www.tradingeconomics.com/iran/unemployment-rate>>
69. TRANSPARENCY INTERNATIONAL. 2014. Corruption Perceptions Index 2013 – Full Table and Rankings. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>>
70. UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL (UNSC) Sanctions. 2013. [online] 2013. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://www.customs.gov.sg/stgc/leftNav/san/>>
71. U.S. DEPARTMENT OF THE TREASURY. 2013. Sanctions Programs and Country Information [online] 2013. [cit. 2013-10-06] Dostupné na internete: <<http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/Programs.aspx>>
72. U.S. DEPARTMENT OF THE TREASURY OFFICE OF FOREIGN ASSETS CONTROL. 2014. An overview of O.F.A.C. Regulations involving Sanctions against Iran. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/iran.pdf>>
73. WALTZ, K. N. 2012. Why Iran Should Het the Bomb? In: *Foregin Affairs*. [online] 2012. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.foreignaffairs.com/articles/137731/kenneth-n-waltz/why-iran-should-get-the-bomb>>
74. WARD, S. R. 2009. *Immortal: A Military History of Iran and Its Armed Forces*. Georgetown University Press. 2009. ISBN 978-1-58901-587-6. s. 39. Dostupné na internete: <http://books.google.sk/books?id=8eUTLaaVOOQC&pg=PA39&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false>
75. WORLD ECONOMIC FORUM. 2013. The Global Competitiveness report 2013–2014: Iran, Islamic Rep. [online] 2013. [cit. 2013-11-13] Dostupné na internete: <<http://reports.weforum.org/the-global-competitiveness-report-2013-2014/>> st.236
76. WORLD NUCLEAR ASSOCIATION. 2014. Nuclear Power in Iran. [online] 2014. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-G-N/Iran/>>
77. XE.COM. 2014. XE Currency Charts – IRR/USD. [online] 2014. [cit. 2014-03-28]. Dostupné na internete: <<http://www.xe.com/currencycharts/?from=USD&to=IRR&view=10Y>>

78. ZAHEDI, D. 2013. Manufacturing, Blue Collar Workers, and the Urban Poor. In: *A Growing Crisis – The Impact of Sanctions and Regime Policies on Iranians' Economic and Social Rights*. [online] 2013. [cit. 2014-03-06] Dostupné na internete: <<http://www.iranhumanrights.org/wp-content/uploads/A-Growing-Crisis.pdf>> p. 124-126